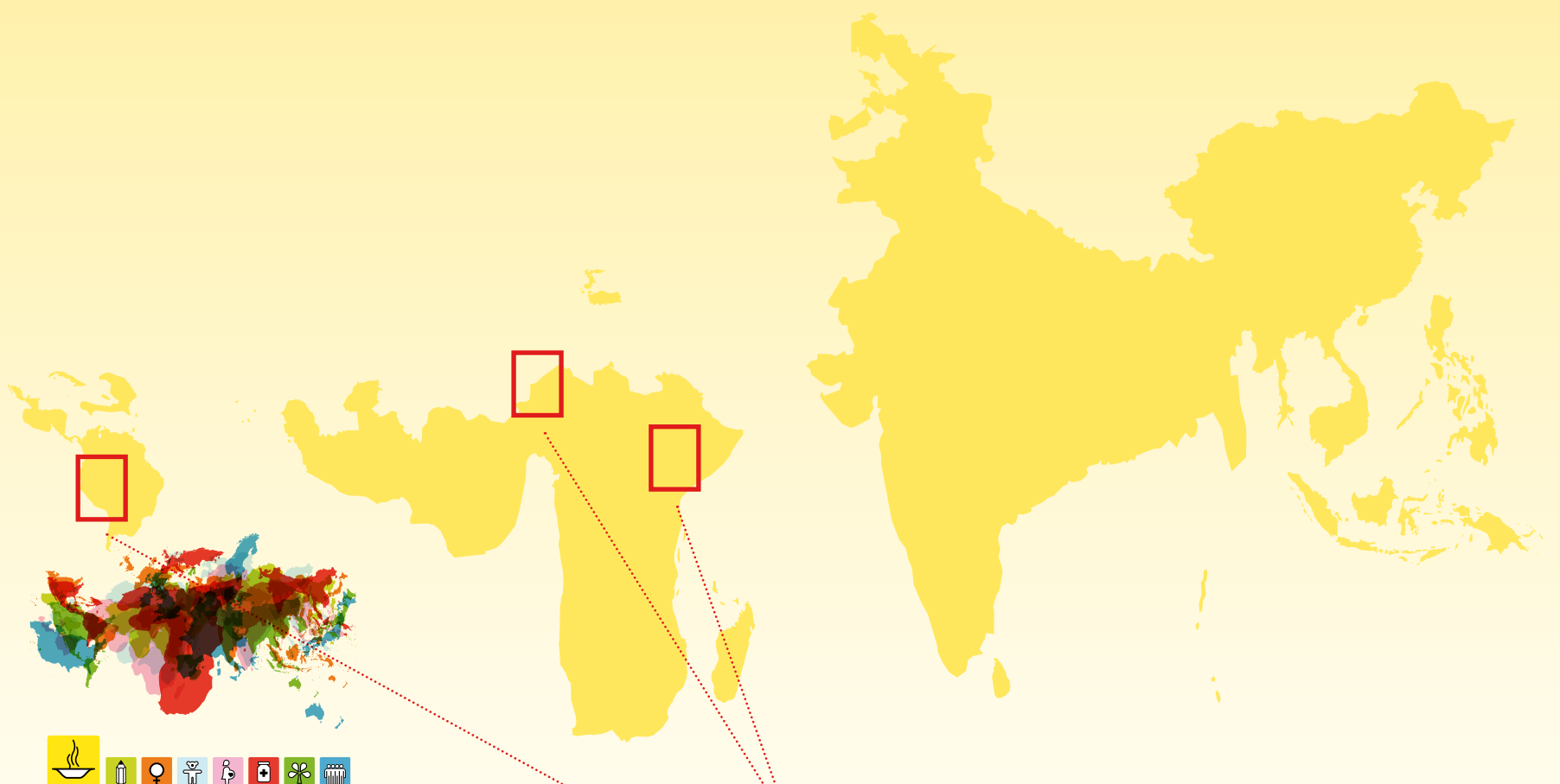

MDG 1

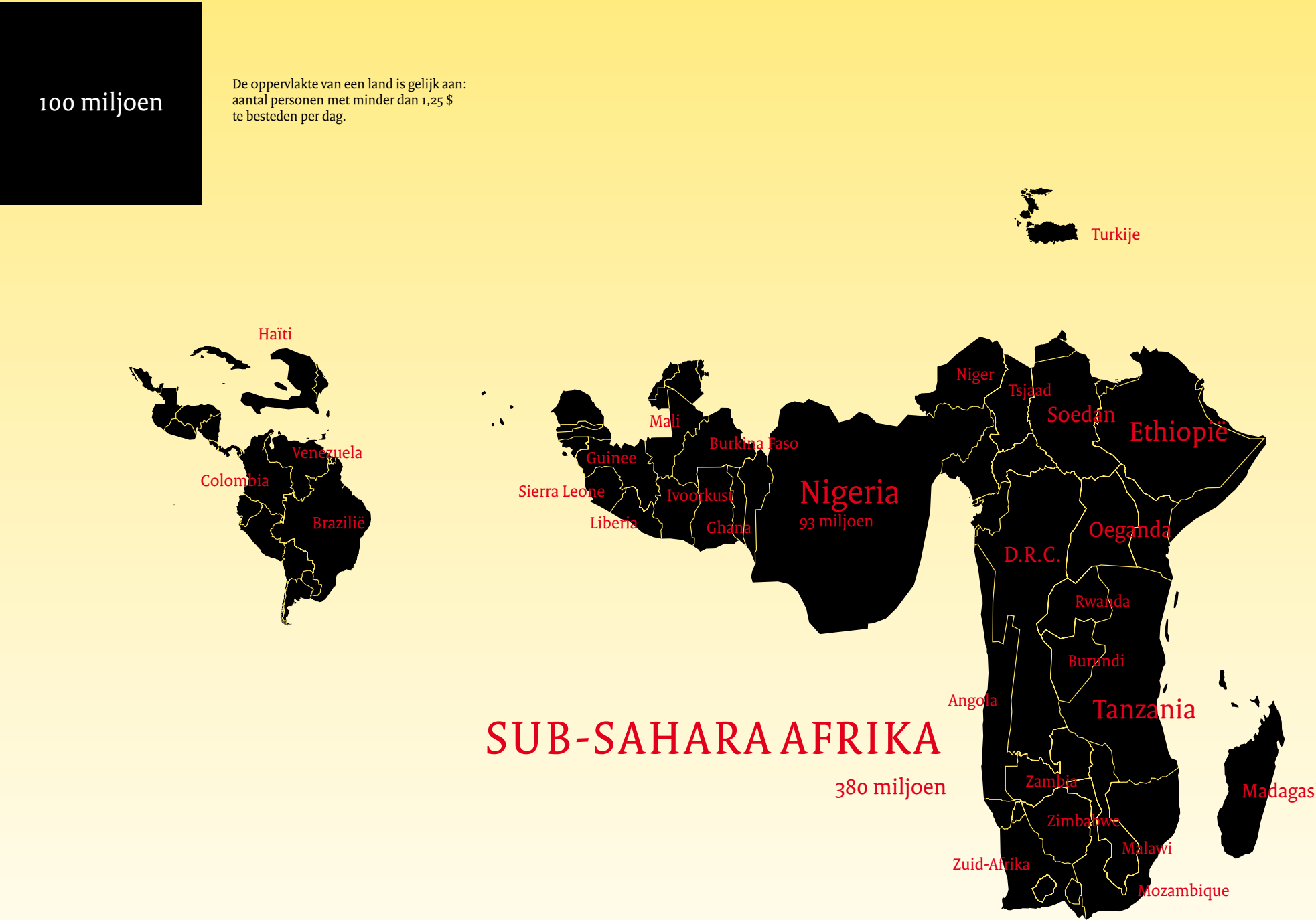
Verminderen van armoede en honger

1.1 Inleiding	18	1.3 Landencases	29
1.1.1 Context: kloof tussen arm en rijk neemt toe	18	1.3.1 Mali	30
1.1.2 Resultaatketen voor de ontwikkeling van de private sector	18	1.3.2 Bolivia	34
1.1.3 Algemene begrotingssteun	20	1.3.3 Ethiopië	38
1.1.4 Voedselhulp	20	1.4 Conclusies	42
1.2 Algemene voortgang en trends	21		
1.2.1 Impact: minder armoede, maar niet overal	21		
1.2.2 Output en outcome: van betere wetgeving tot technologische vernieuwing	22		
1.2.3 Financiële en niet-financiële inzet	28		

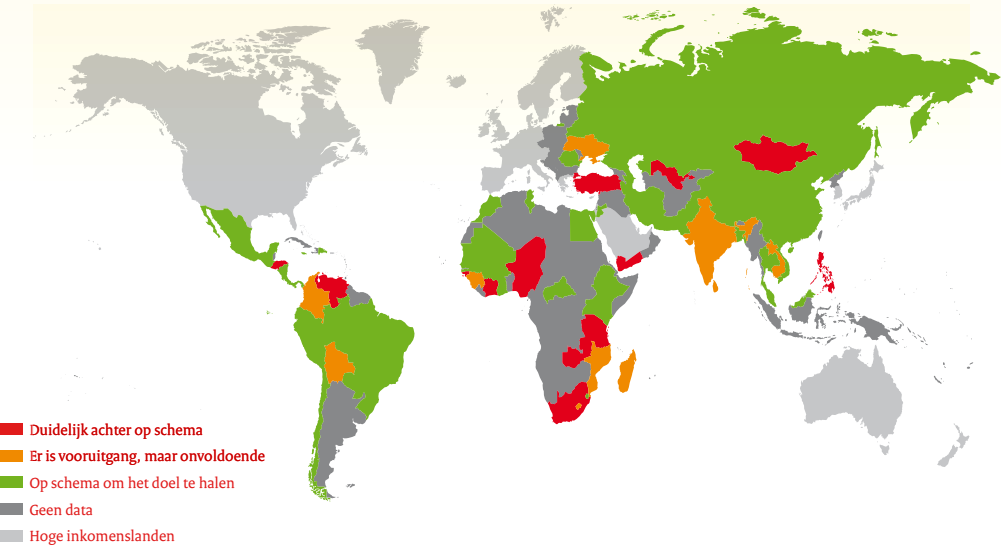
Doel 1: Armoede halveren

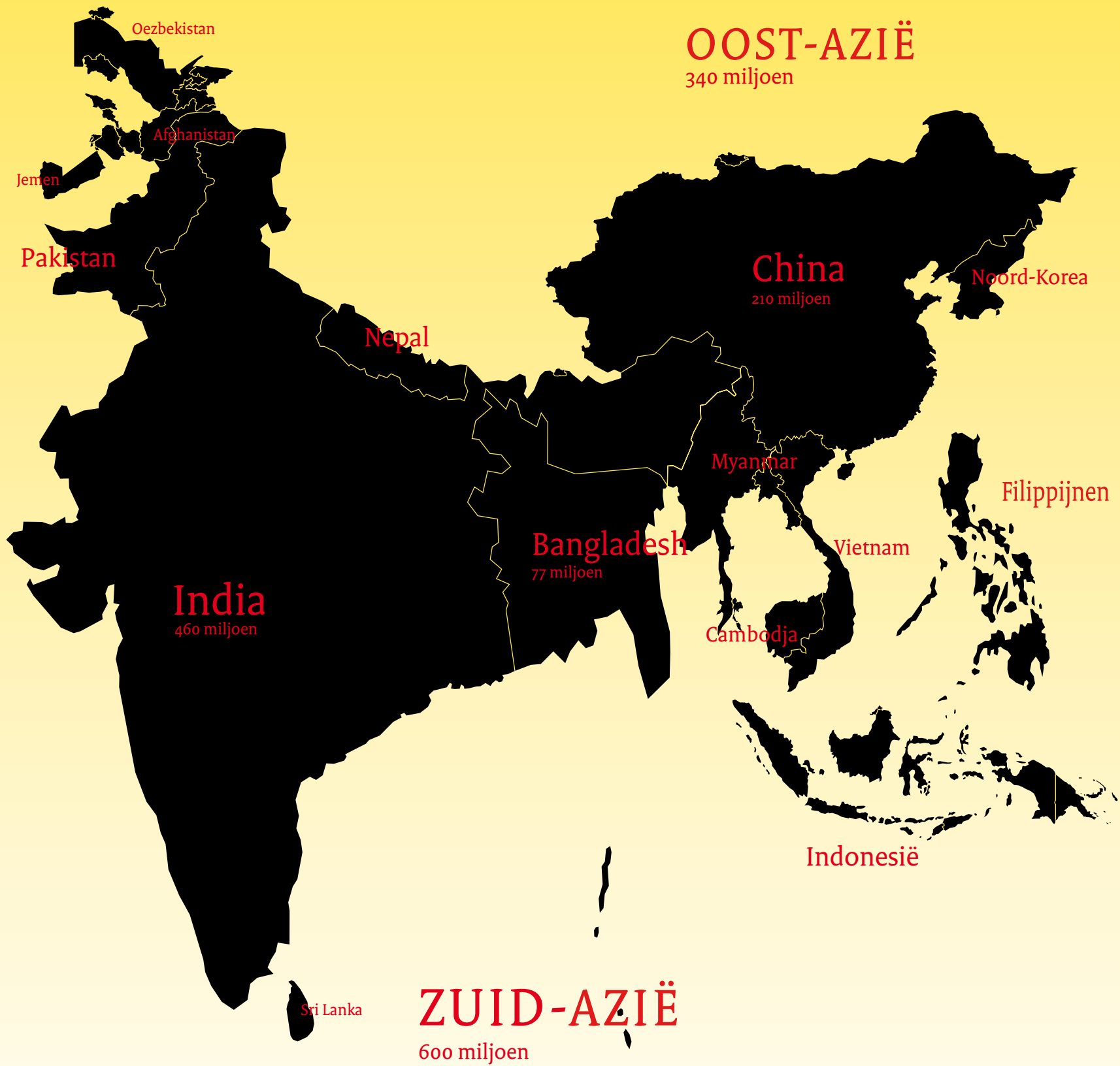
Aantal personen met minder dan 1,25 \$ te besteden per dag.
Totaal: 1,4 miljard

Halen landen dit doel?

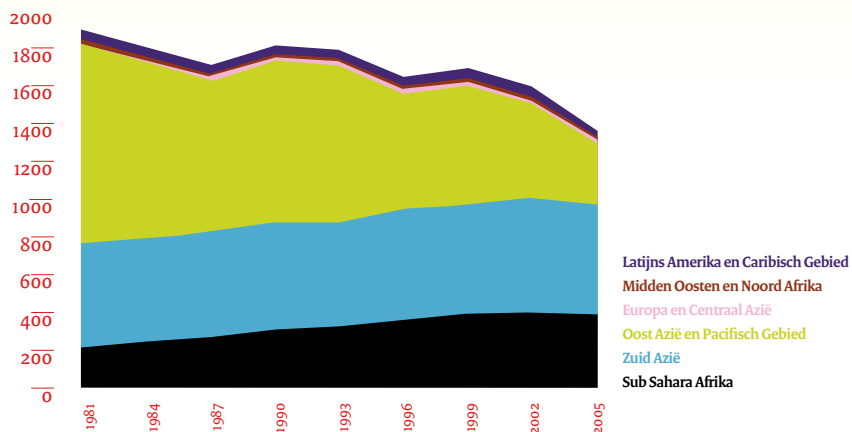
(Bron: Poverty Data: a supplement to World Development Indicators 2008 (Wereldbank))

Aantal mensen dat rond moet komen van minder dan US\$1,25 per dag

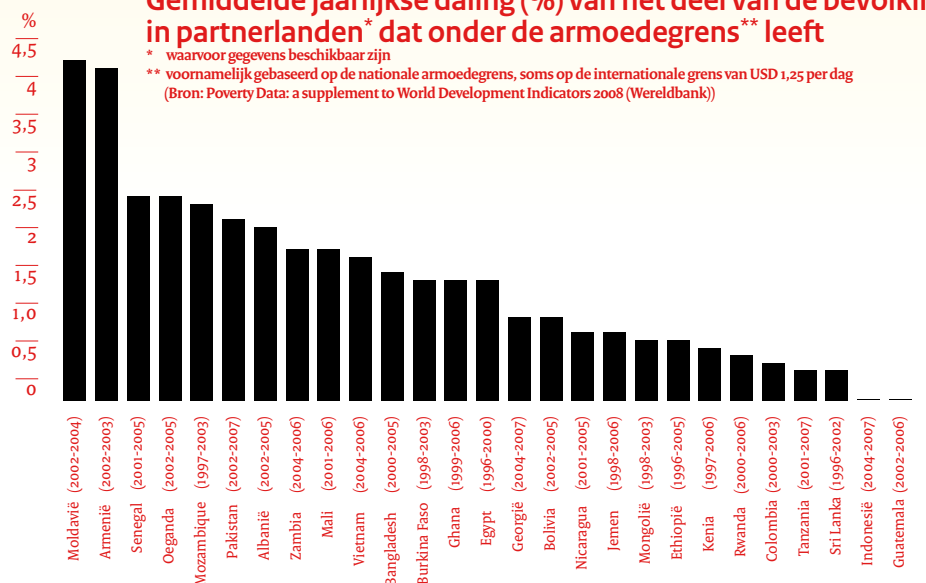
(Bron: Poverty Data: a supplement to World Development Indicators 2008 (Wereldbank))

Gemiddelde jaarlijkse daling (%) van het deel van de bevolking in partnerlanden* dat onder de armoedegrens** leeft

* waarvoor gegevens beschikbaar zijn

** voornamelijk gebaseerd op de nationale armoedegrens, soms op de internationale grens van USD 1,25 per dag (Bron: Poverty Data: a supplement to World Development Indicators 2008 (Wereldbank))

1.1

Inleiding

1.1.1

Context: kloof tussen arm en rijk neemt toe

Gesteund door wereldwijde economische groei in de periode tot 2008 hebben veel mensen zich aan de armoede weten te onttrekken. Een succes. Toch leeft volgens de laatste schatting van de Wereldbank nog altijd een vijfde van de wereldbevolking, grofweg 1,4 miljard mensen, onder de armoedegrens van 1,25 dollar per dag, vooral in Zuid-Azië en Afrika.¹ Naar schatting zijn er op dit moment 963 miljoen hongerige mensen in de wereld, wat betekent dat bijna één op de zeven ondervoed is.² In ontwikkelingslanden is een kwart van de kinderen onder de vijf jaar ondervoed, meer dan 140 miljoen kinderen.³ Stijgende voedselprijzen in 2008 hebben de problematiek van armoede en honger recentelijk verergerd.⁴

De wereld wordt ook ongelijker⁵. Ondanks de sterke economische groei sinds begin jaren negentig is de inkomensongelijkheid in de wereld fors toegenomen. Uit een recente studie van de International Labour Organisation blijkt dat in twee derde van het aantal landen waarvoor gegevens beschikbaar zijn, het inkomensverschil tussen de hoogste en laagste groep kostwinners is toegenomen met gemiddeld 70 procent gedurende de periode 1990-2005.⁶ Vooral hoge inkomensgroepen hebben dus in deze periode geprofiteerd van de economische groei.

Volgens de beleidsbrief 'Een zaak van iedereen' moeten groei en verdeling meer aandacht krijgen. Donoren zijn het er in toenemende mate over eens dat de private sector een cruciale rol speelt bij het verminderen van armoede en honger. Ook overheden onderkennen dit belang steeds meer. De private sector draagt voor 60 tot 80 procent bij aan het bruto binnenlands product en zorgt voor 90 procent van de banen in een land.⁷ De private sector is ook de belangrijkste bron van belastinginkomsten voor de overheid en daarmee voor de financiering van onderwijs, gezondheidszorg en andere diensten. Economische groei én een eerlijke verdeling van die groei zullen we vooral moeten bereiken door te investeren in de op armoedebestrijding gerichte ontwikkeling van de private sector.

Naast de ontwikkeling van de private sector worden via begrotingssteun nationale overheden versterkt om een beleid te voeren dat is gericht op armoedebestrijding. In noodsituaties geeft Nederland ook voedselhulp.

1.1.2

Resultaatketen voor de ontwikkeling van de private sector

Voor het tegengaan van armoede en honger in ontwikkelingslanden zet Nederland in op de ontwikkeling van de private sector. Hoe bereiken we deze beoogde impact? Het doel is om meer bedrijvigheid in ontwikkelingslanden te bewerkstelligen (meer investeringen, productie, export, winst) en daarmee economische groei en armoedevermindering (*impact*). Om meer bedrijvigheid te stimuleren moet de toegang tot en het gebruik van diensten mogelijk zijn: meer bedrijven die zich registreren, een groter gebruik van financiële diensten, een betere benutting van kwalitatief goede infrastructuur en de toepassing van nieuw verworven kennis (*outcome*). Om dit te bereiken richten Nederlandse interventies zich op een gezond ondernemingsklimaat, onder meer door het wegnemen van de belemmeringen waar ondernemers tegen aanlopen bij het zaken doen (*output*). Bedrijven in ontwikkelingslanden worden nog te vaak belemmerd door ontoereikende of hinderlijke wet- en regelgeving (*redtape* en corruptie), beperkte toegang tot financiële diensten (krediet), gebrekkige markttoegang, slechte infrastructuur (wegen, energie, water) en onvoldoende toegang tot kennis, vaardigheden en technologische vernieuwing. Nederland spant zich in om deze knelpunten weg te nemen via financiële steun aan specifieke programma's en een actieve dialoog met de betrokken overheden (*input*).

MDG 1: Uitbannen extreme armoede en honger

- Doel 1:** Het percentage mensen dat moet rondkomen van minder dan 1 dollar per dag is in 2015 tot de helft teruggebracht ten opzichte van 1990.
- Doel 3:** Het percentage mensen dat honger lijdt moet in 2015 tot de helft teruggebracht zijn ten opzichte van 1990.

Figuur 1.1 Resultaatketen Private sector ontwikkeling

Impact

Uitbannen extreme armoede en honger

- Minder mensen die leven van minder dan 1 dollar per dag.
- Minder mensen die honger lijden.

Bedrijvigheid, groei en verdeling

- Investerings, productie, omzet, export.
- Groei aantal bedrijven.
- Economische groei.
- Meer werkgelegenheid.
- Betere inkomensverdeling.

Outcome

- Meer gebruik overheidsdiensten door ondernemers.

Outcome

- Meer gebruik financiële diensten (waaronder kredieten).

Outcome

- Verbeterde kwaliteit markketen en producten.
- Efficiëntie en levensvatbaarheid private ondernemingen verhoogd.

Outcome

- Meer gebruik van goede infrastructuur door ondernemers.

Outcome

- Verbeterde dienstverlening en lobby bedrijfsorganisaties.
- Verbeterde productiemethoden en kwaliteit producten.

Output wet- en regelgeving bedrijfsleven

Duur overheidsprocedures verkort en kosten verlaagd.

- Kwaliteit wet- en regelgeving ondernemers verbeterd.
- Succesvolle lobby lokale organisaties.
- Versterkte capaciteit beleidsmakers overheid.

Output financiële sector

Vergrote toegang tot financiële diensten.

- Aanbod financiële diensten vergroot en verbeterd.
- Financieel stelsel en nationaal toezicht verbeterd.
- Versterkte capaciteit banken en microfinancieringsinstellingen (focus op achtergestelde groepen).

Output markketens

Verbeterde handels- en productiestrategieën

- Effectieve samenwerkingsverbanden producentenorganisaties en bedrijven ter verbetering productie en vergroten afzetmarkten.
- Versterkte capaciteit ketenpartners (focus op achtergestelde groepen).

Output infrastructuur

Betere toegang tot infrastructuur.

- Infrastructuur aangelegd ter ondersteuning productie en handel (wegen, bruggen, havens, elektriciteit, irrigatie, waterleidingen, telecommunicatie).
- Versterkte capaciteit voor beleid en planning investeringen infrastructuur.

Output kennis en vaardigheden bedrijfsleven

Vergrote kennis en vaardigheden bedrijfsleven

- Succesvol opgezette en uitgevoerde programma's voor beroepsonderwijs.
- Versterking innovatievermogen.
- Versterkte capaciteit (MKB) bedrijven en bedrijfsorganisaties.

Output bilaterale kanaal:

- Succesvolle lobby overheidshervormingen ondernemingsklimaat, waaronder landrechten.
- Bank en microfinancieringsinstellingen functioneren beter.
- Partnerschappen opgezet voor markketens met bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en overheid.
- Infrastructuur werken uitgevoerd.
- Bedrijfsleven heeft assistentie ontvangen.

Output maatschappelijke kanaal:

- Samenwerking met partnerorganisaties voor ketenontwikkeling en microkredietverlening.
- Succesvolle campagnes voor effectieve aanpak voedselcrisis en eerlijke handel.
- Betere samenwerking bedrijven uit Nederland en ontwikkelingslanden.
- Nederlandse particuliere initiatieven effectief ondersteund.
- Vergroting volume investeringen voor innovatie in ontwikkelingslanden.

Output multilaterale kanaal:

- Succesvolle beïnvloeding multilaterale instellingen ter versterking private sector, met speciale nadruk op achtergestelde groepen en regio's.
- Partnerschapsprogramma's met Wereldbank en IFC waarin gezamenlijke ontwikkelingsdoelen worden verwezenlijkt.
- Effectieve bestrijding inkomensarmoede via multi-donorfondsen.

Actoren

Nationale overheden, maatschappelijke organisaties, private sector en de Nederlandse overheid.

Financiële en niet-financiële inzet

Het is niet zo dat elke interventie die zich richt op een beter ondernemingsklimaat automatisch leidt tot economische groei en armoedevermindering. In het kader van de intensivering op groei en verdeling uit de beleidsbrief ‘Een zaak van iedereen’ richt Nederland zich op een verbreding van de economische groei naar sectoren en regio’s waarin veel armen zijn vertegenwoordigd. Omdat een relatief groot deel van de armen zich in rurale gebieden bevindt, is landbouw een belangrijke productieve sector voor het behalen van MDG 1. Er zal echter ook werkgelegenheid moeten worden gevonden buiten de landbouw om. De uitdaging is een dusdanig pakket aan interventies te steunen die leiden tot economische groei waar ook de armen aan bijdragen en van profiteren.

1.1.3

Algemene begrotingssteun

Nederland geeft in een aantal partnerlanden begrotingsteun. Dit is een directe bijdrage aan de nationale begroting. Deze bijdrage geeft Nederland op basis van gezamenlijke en duidelijke afspraken over doelen en resultaten op het gebied van economische groei en armoedebestrijding, en de hiervoor noodzakelijke hervormingen. Begrotingssteun wordt pas na grondige analyse van het overheidsbeleid toegekend, in afstemming met andere donoren. Daarbij kijkt Nederland naar het respecteren van een aantal basisprincipes, waaronder mensenrechten en internationale verdragen. Bovendien moet het land voldoende scores op armoedebeleid, economisch beleid, goed bestuur, openbare financiën en de bereidheid van de overheid om tot oplossingen te komen. Begrotingssteun heeft verschillende functies. Ten eerste maakt ze de financiering van overheidsdiensten zoals onderwijs en gezondheidszorg mogelijk. Daarnaast heeft begrotingssteun vooral in postconflict landen een stabiliserende functie, om zo de transitie naar een meer stabiele situatie mogelijk te maken. Tot slot richt begrotingssteun zich op het verbeteren van het overheidsbeleid, om zo tot hogere economische groei en effectievere armoedebestrijding te komen.

1.1.4

Voedselhulp

Om armoede en honger tegen te gaan richt Nederland zich vooral op een sterke private sector (inclusief boerenbedrijven) en een goed overheidsbestuur in ontwikkelingslanden. Toch blijft in sommige situaties voedselhulp noodzakelijk. De Nederlandse overheid steunt onder andere het Wereldvoedselprogramma (WFP), Unicef en de Voedsel- en Landbouworganisatie (FAO) van de VN om mensen in noodsituaties van voedsel te voorzien.

Voorbeeld resultaatketen

- **(Impact)**
Boeren investeren geld in hun boerenbedrijf. Dit leidt tot een hogere productie, omzet, werkgelegenheid en daarmee tot economische groei en armoedevermindering. De winst kan weer in het bedrijf geïnvesteerd worden.
- **(Outcome)**
Om dit geld te verkrijgen maakt een groot aantal boeren gebruik van de mogelijkheden van een ruraal kredietverleningsprogramma.
- **(Output)**
Via het programma hebben meer boeren toegang tot kredietmogelijkheden.
- **(Input)**
Nederland financiert het rurale kredietverleningsprogramma.

1 Bron: Poverty Data: a supplement to World Development Indicators 2008 (Wereldbank)
2 World Food Programme, 2009 (zie: www.wfp.org).
3 Cijfers 2006 uit: United Nations (2008).
4 United Nations (2008).
5 De GINI-ongelijkheidsindicator tussen landen steeg in de periode van 1980 tot 2000 van 0,46 naar 0,54 (Bron: World Development Report 2006).
6 World of Work Report 2008: Income inequality in the age of financial globalization, International Labour Organisation, 2008.
7 World Development Report 2005, A Better Investment Climate for Everyone, World Bank 2005.

1.2

Algemene voortgang en trends

1.2.1

Impact: minder armoede, maar niet overal

Het aantal armen in de wereld neemt af, zie figuur op de openingspagina van dit hoofdstuk. Voor de wereld als geheel ziet het er naar uit dat MDG 1 waarschijnlijk wordt gehaald in 2015. Dit is vooral te danken aan de hoge economische groei en snelle terugdringing van de armoede in Oost-Azië, inclusief Zuidoost-Azië. Tussen 1990 en 2005 is de extreme armoede in deze regio verminderd van 55 naar 17 procent. Ook in Sub-Sahara Afrika is de armoede verminderd van 58 naar 51 procent. Dit heeft daar echter niet geleid tot een absolute afname van het aantal mensen dat onder de armoedegrens leeft. In Sub-Sahara Afrika nam door de hoge bevolkingsgroei de absolute armoede toe van 298 miljoen mensen in 1990 tot 388 miljoen in 2005.⁸

De piek in voedselprijzen in 2008 heeft een negatief effect gehad op de armoedevermindering. Het deel van de arme bevolking dat zelf geen voedsel produceert was het hardst getroffen omdat deze groep een groot deel van hun uitgaven aan voedsel besteedt. Er wordt geschat dat de groep mensen die onder de armoedegrens leeft hierdoor is toegenomen met 100 miljoen. Het grootste deel hiervan leeft in Sub-Sahara Afrika en Zuid-Azië.⁹ De effecten van de financiële crisis komen hier nog eens bovenop. Op grote schaal wordt kapitaal uit ontwikkelingslanden teruggetrokken. Door de lagere mondiale economische groei neemt de export af en zijn er minder geldovermakingen van migranten. Dit leidt tot oplopende werkloosheid en te-

korten op de overheidsbegrotingen, wat weer kan leiden tot bezuinigingen op projecten op het gebied van armoedebestrijding. Volgens recente cijfers van de Wereldbank zullen door de mondiale recessie naar schatting 50 miljoen meer mensen onder de armoedegrens zakken.¹⁰

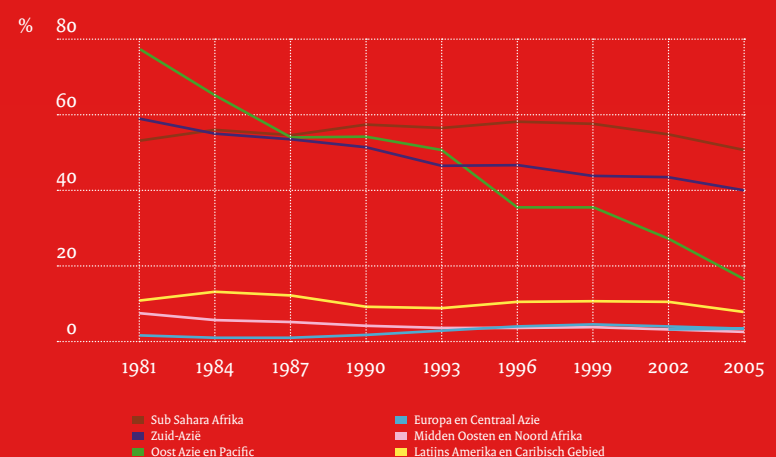
De figuur op de openingspagina van dit hoofdstuk laat zien dat in de meeste OS-partnerlanden (waarvan gegevens beschikbaar zijn) het percentage van de bevolking dat in armoede leeft, daalt. In Moldavië, Armenië, Senegal, Oeganda, Mozambique, Pakistan, Albanië, Zambia en Mali is het aandeel armen in de bevolking met meer dan twee procentpunten afgenomen.¹¹

MDG 1: Uitbannen extreme armoede en honger

Doel 1: Het percentage mensen dat moet rondkomen van minder dan 1 dollar per dag is in 2015 tot de helft teruggebracht ten opzichte van 1990.

Figuur 1.2 Aandeel bevolking dat leeft van minder dan \$1,25 per dag

(Bron: Poverty Data: a supplement to World Development Indicators 2008 (Wereldbank))

Wereldwijd woont 27 procent van de extreem armen in fragiele, door conflicten geteisterde landen. De armoede is in deze landen toegenomen van 49 procent in 1990 tot 54 procent in 2004.¹² Conflicten zijn funest voor reguliere economische ontwikkeling. Mensen kunnen niet meer in hun levensonderhoud voorzien, worden verdrongen uit hun huizen en verliezen toegang tot dienstverlening als onderwijs en gezondheidszorg. Hierdoor belanden meer mensen in deze landen in armoede. Nederland kiest dan ook in zijn beleid voor de armere, meer kwetsbare landen. Dat zijn onze partnerlanden. Zij hebben onze hulp het hardst nodig. We gaan ervan uit dat de Nederlandse inspanningen – hoe bescheiden ook – de afgelopen jaren hebben bijgedragen aan de positieve groeicijfers en vermindering van armoede.

Het voorkomen van honger in de wereld laat een vergelijkbare trend zien als armoedevermindering: de voedselproductie op wereldniveau houdt minstens gelijke tred met de bevolkingsgroei en het aantal mensen met honger neemt wereldwijd af. Dit geldt echter niet voor Sub-Sahara Afrika en delen van Azië. Volgens schattingen is het aantal mensen in Sub-Sahara Afrika en Zuid-Azië dat honger lijdt, zelfs toegenomen. Bijna de helft van de kinderen in deze regio's lijdt aan ondergewicht. Het gedeelte van de kinderen onder de vijf jaar dat ondervoed is, neemt geleidelijk af op wereldniveau: het deel van ondervoede kinderen onder de vijf jaar is verminderd van 33 procent in 1990 tot 26 procent in 2006. Goed nieuws, maar het gaat in 2006 nog altijd om 140 miljoen ondervoede kinderen in ontwikkelingslanden. In een kwart van de OS-partnerlanden lag het aantal kinderen onder de vijf jaar dat ondervoed is in 2006 ver boven de dertig procent.¹³

1.2.2

Output en outcome: van betere wetgeving tot technologische vernieuwing

De Nederlandse inspanningen richten zich op de vijf knelpunten van de ontwikkeling van de private sector: een ontoereikende of hinderlijke wet- en regelgeving, beperkte toegang tot financiële diensten, gebrekkige markttoegang, slechte infrastructuur en onvoldoende toegang tot kennis, vaardigheden en technologische vernieuwing. Ambassades geven de meeste aandacht aan het verbeteren van wet- en regelgeving, ontwikkeling van (rurale) marktketens en de ontwikkeling van de financiële sector. Algemene bedrijfslevenprogramma's die in meerdere landen worden ingezet dragen met name bij aan de ontwikkeling van infrastructuur en het verbeteren van de kennis en vaardigheden van het lokale bedrijfsleven. Maatschappelijke organisaties leggen vooral de nadruk op de ontwikkeling van marktketens, microfinanciering en het verbeteren van de kennis en vaardigheden van het bedrijfsleven, met name van producentenorganisaties en *business support* organisaties.

MDG 1: Uitbannen extreme armoede en honger

Doel 3: Het percentage mensen dat honger lijdt moet in 2015 tot de helft teruggebracht zijn ten opzichte van 1990.

Wet- en regelgeving: resultaten in diverse landen

(Bronnen: Doing Business 2008; 2009, World Bank/IFC, Washington; Ambassade Maputo, Mozambique; Ambassade Dar Es Salaam, Tanzania; BEST-AC programma; HIVOS en Oxfam Novib; FIAS Investment Climate Advisory Services, World Bank group)

In Zambia is met de hulp van Nederland, de Wereldbank en andere donoren een aantal overheidshervormingen doorgevoerd. Een bedrijfsnaam registreren, een bankrekening openen en een BTW-nummer aanvragen ging in 2008 bijna twee keer zo snel als in 2007 (16 dagen in 2008 tegen 33 dagen in 2007).¹⁴ Sinds vorig jaar is het grensverkeer ook al behoorlijk verbeterd en worden onnodige vergunningen nu in sneltreinvaart ontbonden. Dat alles om het ondernemen aantrekkelijker te maken en werkgelegenheid te creëren.

In Mozambique is met Nederlandse steun de rechterlijke macht in 76 districten getraind op het gebied van land- en milieuwetgeving. Ook zijn 187 'paralegals' getraind, leden van gemeenschappen op het platteland die voorlichting en advies geven over landrechten. Daarnaast is samen met andere donoren een fonds opgezet voor specifieke projecten van gemeenschappen, gericht op het registreren van hun landrechten en het ontwikkelen van plannen voor het landgebruik. Het fonds is inmiddels operationeel in drie provincies en 24 projecten zijn in uitvoering. Ook steunt Nederland een Mozambikaanse organisatie die sinds 1997 71 rurale gemeenschappen bij de formalisering van hun landgebruiksrechten heeft geholpen. Inmiddels hebben 41 gemeenschappen hun certificaat ontvangen, wat betekent dat hun landgebruiksrechten zijn geregistreerd in het nationale kadaster en dat de grenzen van hun percelen onbetwistbaar zijn.¹⁵

Nederland steunde in Tanzania met een aantal andere donoren het *Business Environment Strengthening for Tanzania*-programma (BEST). De resultaten zijn tot nu toe beperkt, met name vanwege een gebrek aan politieke wil van de Tanzanische overheid. Financiering van de tweede fase is om deze reden nog niet toegezegd. Een belangrijke leerervaring is om een meer politieke en een minder technische benadering te hanteren, die gericht is op de verbetering van het ondernemingsklimaat. Wel continueert Nederland de steun aan de 'advocacy'-component van het programma. Tot op heden hebben twaalf lokale private

sector-organisaties met steun van Nederland gelobbyd voor een beter beleid en regelgeving. Als gevolg hiervan zijn verschillende verbeteringen doorgevoerd. Zo zijn allerlei belastingen in de koffiesector versimpeld of komen te vervallen en is een aantal financiële barrières voor de invoer van vracht via de haven opgeheven.¹⁶

In Colombia zijn dankzij Nederlandse financiering in vijftien steden speciale bedrijfscentra opgericht binnen de lokale Kamers van Koophandel. Binnen deze centra kunnen startende ondernemers hun bedrijf laten registreren volgens een sterk versimpelde procedure. Het aantal dagen om nieuw bedrijf te registreren is teruggebracht naar drie werkdagen en de kosten zijn met ongeveer 60 procent gedaald. In totaal zijn in 2008 ruim 53.000 bedrijven ingeschreven bij deze bedrijfscentra. Het land klom 13 plaatsen op de "Doing Business" ranglijst en staat nu op de 53^e plaats.¹⁷

In India zijn partners van HIVOS succesvol geweest in het verbeteren en toegankelijker maken van de wetgeving rond microfinanciering, met name voor bepaalde achtergestelde bevolkingsgroepen. In Colombia, Bolivia, Peru en Brazilië heeft Oxfam Novib positieve resultaten geboekt met eerlijke handel en in Pakistan voor arbeidsrecht.¹⁸

Nederland is één van de donoren van FIAS (Foreign Investment Advisory Service), onderdeel van de Wereldbankgroep. FIAS beoogt het investeringsklimaat in ontwikkelingslanden te verbeteren door het geven van technische assistentie aan overheden voor het uitvoeren van hervormingen. Maar liefst 95 procent van zijn klanten (overheidsinstellingen) is tevreden met de dienstverlening (het jaar ervoor was dit nog 89% procent). Ook blijkt dat een jaar na afloop van elk project circa 70 procent van de aanbevelingen van FIAS daadwerkelijk wordt ingevoerd.¹⁹

Naast versterking van de private sector worden aan het eind van de paragraaf ook resultaten gemeld over het versterken van de nationale overheid via begrotingssteun en het helpen van mensen in noodsituaties via voedselhulp.

Betere en eerlijke wet- en regelgeving

Lokale en internationale ondernemingen ondervinden in ontwikkelingslanden vaak hinder van slechte wet- en regelgeving, tekortschietende handhaving hiervan en langdurige procedures. Hierdoor zijn de kosten en risico's voor ondernemers hoog. Dit belemmert het zaken doen en werkt corruptie in de hand. De jaarlijkse *“Doing Business”*-rapporten van de Wereldbankgroep tonen aan dat veel ontwikkelingslanden slecht scoren wat betreft tijd en kosten voor het oprichten van een bedrijf, het verkrijgen van vergunningen, het importeren van goederen enzovoort.

Nederland stimuleert hervormingen van wet- en regelgeving, onder meer via ambassadeprogramma's, maatschappelijke organisaties en de Wereldbank. Ambassadeprogramma's op dit terrein worden uitgevoerd in Bolivia, Burundi, Colombia, Ethiopië, Indonesië, Kenia, Macedonië, Mali, Mozambique, Rwanda, Sri Lanka, Tanzania en Zambia en bestaan uit steun aan sectorale programma's en uit begrotingsteun. Belangrijkste partner is de nationale overheid.

Maatschappelijke organisaties werken aan het verbeteren van de lobbycapaciteit van hun partnerorganisaties om het ondernemingsklimaat op het gebied van financiële diensten en 'eerlijke handel' te verbeteren (bijvoorbeeld door een prijs van producten te bedingen die in verhouding staat tot de productiekosten in plaats van de wereldmarktprijs). De maatschappelijke organisaties hebben in zo'n 35 landen een bijdrage

geleverd aan positieve veranderingen in de wet- en regelgeving rond 'eerlijke handel'. In twaalf landen hielpen ze de lokale wet- en regelgeving voor financiële diensten te verbeteren.

Is het zakendoen in de OS-partnerlanden verbeterd door al deze programma's? De inspanningen van de Wereldbankgroep (FIAS) hebben inderdaad gemiddeld genomen een positief effect. De OS-partnerlanden waar FIAS overheden heeft geassisteerd om hervormingen door te voeren zijn tussen 2006 en 2008 met gemiddeld elf plaatsen gestegen op de *“Doing Business”*-ranglijst. In de partnerlanden waar de Nederlandse ambassades hervormingen hebben gesteund, is het beeld gemengd. Sommige landen hebben hun wet- en regelgeving voor ondernemers verbeterd, in andere is het juist verslechterd. Er is dus nog een lange weg te gaan om de knelpunten in het ondernemingsklimaat te verbeteren.

Figuur 1.3 Aandeel kinderen onder de vijf jaar met ondergewicht, 1990, 2006

(procenten) (Bron: UN Millennium Development Goals Report, 2008)

Infrastructuur: voorbeelden van resultaten

In 2007 en 2008 is voor een totaal van 290 miljoen euro aan ORET-projecten afgerond. In totaal zijn 85 projecten afgerond voor de aanleg van wegen, bruggen, havens, waterwerken, ICT enzovoort. Zo zijn er bijvoorbeeld 102 ziekenhuizen gerenoveerd, uitgebreid of nieuw gebouwd. Van vier havens zijn diensten en faciliteiten verbeterd door infrastructurele werken en door het leveren van boten en technische assistentie. En de telecominfrastructuur is verbeterd door het installeren van 1400 kilometer glasvezelkabel. Uit een evaluatie uit 2006 is gebleken dat ORET-projecten goed zijn uitgevoerd en doorgaans aan de eigen doelstellingen voldoen (16 van de 22 onderzochte projecten).²⁰ Omdat projecten minder goed scoorden op ontwikkelingseffecten, waaronder het verminderen van armoede, is besloten om het programma vanaf 2009 te vervangen door een nieuw programma, ORIO (Ontwikkelings Relevante Infrastructuur Ontwikkeling), dat meer vraaggestuurd is en relevanter voor ontwikkeling. Een tender zal worden ingevoerd waarbij de voorstellen met elkaar moeten concurreren op ontwikkelingsrelevantie en betrokkenheid van het midden- en kleinbedrijf (MKB), om de toegang van armen tot infrastructuur te verbeteren. Alleen de beste voorstellen worden geselecteerd.

Nederland stond in 2002 aan de wieg van de Private Infrastructure Development Group (PIDG), een innovatief fonds dat de ontwikkeling van private infrastructuur in ontwikkelingslanden praktisch ondersteunt. PIDG steunt onder andere de ontwikkeling en financiering van projecten en geeft garanties af. Dankzij donoorinvesteringen van in totaal 238 miljoen dollar (waarvan 20 miljoen dollar Nederlandse bijdrage) is nog eens 7,7 miljard dollar aan gelden van de private sector aangetrokken. Deze investeringen zijn gericht op het ontwikkelen en aanleggen van infrastructuur, met name in de armste ontwikkelingslanden. In deze landen is nieuwe of verbeterde water-, elektriciteit- en transportinfrastructuur beschikbaar gekomen voor 6,3 miljoen mensen en mobiele telefoonaansluitingen voor 2,6 miljoen mensen. De investeringen hebben meer dan tienduizend banen gegenereerd.²¹

Goede infrastructuur

Een goede infrastructuur is voor ondernemers essentieel om efficiënt te kunnen produceren en handelen. Een goed ondernemingsklimaat heeft baat bij wegen, havens, goede communicatiemogelijkheden en een betrouwbare energie- en watervoorziening.

Naast infrastructurele activiteiten via bijvoorbeeld de Wereldbank, draagt de Nederlandse overheid hieraan bij via het ORET-programma (OntwikkelingsRelevante ExportTransacties) en de ontwikkelingsbank FMO met het infrastructuurfonds voor de minst ontwikkelde landen.

Met name door middel van multilaterale bijdragen en ORET heeft Nederland infrastructurele projecten in ontwikkelingslanden gesteund. Deze bijdrage is natuurlijk relatief bescheiden in vergelijking tot het totaal van infrastructurele werken dat

in ontwikkelingslanden tot stand is gekomen. Uit cijfers van de Wereldbank blijkt dat de toegang tot infrastructuur in circa dertig van de veertig OS-partnerlanden is verbeterd, waarbij met name de toegang tot elektriciteit en telecommunicatie wordt gemeten (rru.worldbank.org/besnapshots).

De ontwikkeling van marktketens

Ondernemers in ontwikkelingslanden die toegang willen krijgen tot internationale markten, ondervinden vooral belemmeringen op het gebied van tarieven, interne overheidssteun, exportsubsidies en strenge producteisen in de meer ontwikkelde landen. Vaak hebben bedrijven in ontwikkelingslanden ook te weinig kennis, ervaring en menskracht om de mogelijkheden van de markt te kunnen benutten. Via programma's van ambassades en maatschappelijke organisaties worden vooral kleine producenten bereikt met als doel hun inkomen, en daarmee hun mogelijkheden, te vergroten.

Programma's op het terrein van het ontwikkelen van de marktketen worden uitgevoerd door de ambassades in Bolivia, Colombia, Ethiopië, Mali, Nicaragua en Rwanda. De programma's van de maatschappelijke organisaties hebben de afgelopen jaren steeds meer de nadruk gelegd op de gehele keten, in plaats van de focus te leggen op één onderdeel. In totaal zijn wereldwijd door de gezamenlijke inspanningen van maatschappelijke organisaties meer dan duizend producentenorganisaties versterkt en hebben zo'n 2,5 miljoen producenten een duidelijke inkomensverhoging gezien.

Zeven maatschappelijke organisaties hebben zich met Nederlandse steun hard gemaakt om 28 keurmerken voor duurzame en eerlijke productie en handel te introduceren en versterken, te weten Cordaid, Fair Trade Original, Hivos, ICCO, Oxfam Novib, SNV en Solidaridad. Enkele belangrijke sectoren waarin hieraan gewerkt is zijn koffie, katoen, cacao, thee en fruit.²²

Tabel 1.1
Aantal versterkte producentenorganisaties en aantal mensen bereikt in de periode 2007-2008 (Bron: Compilatie jaarrapportages 2007 MFS-organisaties, ICCO)

	Cordaid	Hivos	ICCO/KiA	Oxfam Novib	SNV	Solidaridad	Totaal
Producenten-organisaties	590	n.a.	110	n.a.	170	142	1.012
Aantal leden bereikt	520.000 (50% vrouw)	60.000	410.000	1.400.000 (75 % vrouw)	n.a.	70.000	2.460.000

Tabel 1.2
Uitstaande leningen en garanties eind 2007 (in mln €)
(Bron: Compilatie jaarrapportages 2007 MFS-organisaties, ICCO)

Hivos-MyC4 *	Hivos-Triodos	Oikocredit (ICCO/KiA)	ASN-Novib	Oxfam Novib	Totaal
6	45	215	54	23	343

* MyC4 is een online marktplaats waar 11.782 investeerders uit 82 landen in hebben geïnvesteerd.

Financiële sector

Zo'n vier miljard mensen hebben geen toegang tot krediet en andere financiële diensten, zoals verzekeringen. Een gezonde financiële sector is een voorwaarde voor het mobiliseren van spaargelden voor investeringen. Door de toegang tot financiële diensten te verbeteren, hebben miljoenen mensen in ontwikkelingslanden zich letterlijk uit de armoede kunnen werken. Nederland steunt de financiële sector via bilaterale programma's van ambassades in Burundi, Macedonië, Mozambique, Nicaragua, Rwanda, Tanzania en Zambia. Daarnaast voert de Nederlandse ontwikkelingsbank FMO een aantal door Nederland gefinancierde programma's uit. Ook financiert Nederland het Health Insurance Fund en geeft het bijdragen aan de eerdergenoemde Financial Sector Reform and Strengthening Initiative (FIRST) en de International Finance Corporation (IFC).

Daarnaast ondersteunen verschillende maatschappelijke or-

ganisaties microfinancieringsinstellingen. In totaal zijn zo'n 125 microfinancieringsorganisaties versterkt in hun bedrijfsvoering en wordt met nog eens 200 intensief samengewerkt. Die samenwerking en versterking zorgden voor een grotere professionaliteit en uitbreiding van dienstverlening, waaronder nieuwe kredietvormen. Dit heeft geleid tot een veel beter bereik van de 'onderkant van de markt'. Arme mensen tellen mee als klanten voor de financiële sector. De diverse maatschappelijke organisaties bereiken in totaal zo'n 25 miljoen mensen. Ook werpen de inspanningen om de kredieten toegankelijk te maken voor vrouwen hun vruchten af. In het programma van Cordaid is 83% van de klanten vrouw; bij HIVOS 70%, bij Oxfam Novib 68% en bij Terre des Hommes 86%. De gelden die maatschappelijke organisaties beschikbaar stellen voor microfinancieringsinstellingen en MKB-bedrijven zijn sterk gegroeid en kennen door garanties met onderpand op de kapitaalmarkt een vermenigvuldigingseffect.²⁷

Maar het gaat niet altijd goed. Terre des Hommes noemt de onveilige en gewelddadige situatie in sommige landen een bedreiging voor de kredietprogramma's. Terugbetalingen worden door tegenvallende zakelijke resultaten bemoeilijkt, met name in Oost-Afrika, waardoor minder fondsen beschikbaar komen voor volgende leningen.

Wat betreft de effecten op nationaal niveau blijkt uit gegevens van de Wereldbank dat de omvang van de binnenlandse kredietverlening als percentage van het BBP in 21 van de 31 niet-fragiele OS-partnerlanden is vergroot tussen 2000 en 2006. In zes partnerlanden is deze verminderd en in vier partnerlanden nauwelijks gewijzigd. In de fragiele OS-partnerlanden is de omvang van de binnenlandse kredietverlening als percentage van het BBP in zes landen toegenomen en in één land gelijk gebleven (de gegevens van twee landen zijn onbekend). Dit is positief te noemen.³⁴ Uit onderzoek blijkt namelijk dat

Marktketenontwikkeling: voorbeelden van resultaten

(Bron: Evaluatie Vakbonds-medefinancieringsprogramma 2001-2006)

In Colombia zet de Nederlandse ambassade zich in voor een partnerschap op het gebied van de productie van duurzame koffie in samenwerking met onder andere Starbucks. Als gevolg hiervan zijn de leefomstandigheden van 1160 koffieproducerende gezinnen verbeterd. Zo verkopen 442 producenten nu hun producten via 25 associaties die zijn opgezet voor de koffieproductieketen. In een ander project wordt een bijdrage geleverd aan de reïntegratie van gedemobiliseerde guerrilla's en paramilitairen, door hen op te nemen in lokale bananen-coöperaties. Door investeringen in de lokale productie-infrastructuur en de verbeterde organisatie van de coöperaties zijn de producten inmiddels Fair Trade-gecertificeerd. Een Nederlands bedrijf brengt de bananen op de Europese markt. De resultaten van de programma's in Bolivia en Mali worden in de landencases achterin dit hoofdstuk uitgewerkt.²³

Het Centrum ter Bevordering van Import uit ontwikkelingslanden (CBI) heeft in 2007/2008 in totaal vierhonderd exporterende bedrijven uit ontwikkelingslanden klaargestoomd voor de Europese markt. Uit evaluaties blijkt dat de bedrijven die door het CBI zijn begeleid gezamenlijk een exporttoename hebben behaald van 160 miljoen euro, wat naar schatting heeft geleid tot veertien duizend extra directe arbeidsplaatsen. Daarnaast zijn 3.400 exporteurs getraind in exportmarketing en management, een miljoen marktstudies verspreid onder de doelgroep, vijftig strategische partnerschappen aangegaan en 44 bedrijfslevenorganisaties versterkt om het lokale midden- en kleinbedrijf te ondersteunen bij het exporteren naar de Europese Unie.²⁴

Het programma Café Femenino is opgezet door Organic Products Trading Company (OPTCO) en startte in 2004 in Peru. OPTCO drijft sinds 1989 handel in organische koffie, die wordt gekocht van lokale coöperaties en afgezet bij koffiebranders in Canada, de VS en Europa. Het bedrijf besloot samen met twee partners om een eigen producentenorganisatie voor vrouwen op te zetten. Vrouwen in het gebied zijn vaak laagopgeleid en hebben geen toegang tot productiemiddelen. Dit Café Femenino startte met 464 boerinnen. Met de door Cordaid toegekende garantie is OPTCO in staat om Café Femenino uit te breiden naar meer coöperaties en landen (Colombia, Bolivia, Guatemala, Dominicaanse Republiek en Mexico). In totaal zijn achthonderd koffieproducerende vrouwen in inkomen erop vooruitgegaan. Ook de ketens in lokale markten zijn versterkt, bijvoorbeeld door supermarkten direct aan boerinnen te koppelen. De door het Café Femenino geleverde koffie is organisch en Fair Trade gecertificeerd. De vrouwen ontvangen naast een goede prijs ook nog een Fair Trade premie van twee dollarcent per pond. Dit geld wordt geïnvesteerd in gemeenschapsprojecten.²⁵

SNV heeft in Latijns-Amerika succesvol het concept 'inclusive business' geïntroduceerd; een concept waarbij het armere segment van de bevolking op duurzame wijze wordt betrokken in activiteiten van grotere bedrijven met als doel het behalen van winst voor beide partijen. Het programma heeft een bereik van 300 duizend huishoudens. In Ecuador bijvoorbeeld heeft deze benadering geleid tot achtduizend nieuw gecreëerde banen voor mensen uit het arme segment en een inkomensstijging van minder dan 2\$ per dag naar 8\$ per dag.²⁶

een toename van 10 procent in de ratio kredietverlening ten opzichte van het BBP leidt tot een 2,5 tot 3 procent afname in de armoede (Claessens, *Access to Financial Services*, 2005).

Kennis en vaardigheden bedrijfsleven

Veel bedrijven in ontwikkelingslanden kampen met een gebrek aan goed geschoold personeel en technologische kennis en kunde op het gebied van ondernemerschap. Ook is het bedrijfsleven vaak gebrekkig georganiseerd, zodat het onvoldoende kan opkomen voor zijn belangen.

Capaciteitsontwikkeling bij lokale bedrijven wordt via programma's van ambassades ondersteund in Bosnië-Herzegovina, Kenia, Sri Lanka, Nicaragua en Zambia. Daarnaast voert de Nederlandse overheid een aantal programma's uit die gericht zijn op de ontwikkeling van capaciteit van individuele bedrijven en lidmaatschapsorganisaties (werkgevers, producenten, vakbonden). Verschillende maatschappelijke organisaties richten zich specifiek op de versterking van bedrijfsondersteunende

organisaties (*business support organisations*). Deze organisaties bedienen op hun beurt producentenorganisaties, coöperaties en individuele bedrijven op verschillende gebieden, zoals marktonderzoek, bedrijfsplanning en productontwikkeling. Daarnaast zet Nederland zich ook in voor een betere positie van werknemers in ontwikkelingslanden en de '*Decent Work Agenda*' van de International Labour Organisation (ILO).

Door de inzet van de maatschappelijke en overige organisaties zijn er in totaal 565 bedrijfsorganisaties uit ontwikkelingslanden geholpen. De maatschappelijke organisaties (Cordaid, ICCO/KiA, SNV en Solidaridad) versterkten circa 245 *business support* organisaties.⁴³ De overige organisaties (VMP, het werkgeversprogramma DECP, Agriterra, IFDC) hebben in totaal 320 landbouw- en lidmaatschapsorganisaties versterkt.⁴⁴ Via al deze inspanningen zijn miljoenen boeren, boerinnen, werknemers en kleine tot middelgrote bedrijven bereikt.

Steun aan de algemene begroting

Nederland gaf in 2008 186 miljoen euro aan algemene begrotingssteun, zoals tabel 1.3 laat zien. Dit is 3,9 procent van de totale ODA-middelen. Een gezamenlijke donorevaluatie⁴⁵ van begrotingssteun in acht landen in 2006 laat zien dat begrotingssteun positieve effecten heeft op het financieel beheer en de sociale uitgaven van het partnerland. Daarnaast verbetert begrotingssteun de coördinatie van donorhulp en de afstemming van hulp met de begroting en beleidsprioriteiten van het land. Tegelijkertijd geeft de studie aan dat het lastig is om verbeteringen in de armoedesituatie direct toe te schrijven aan begrotingssteun.

Begrotingssteun heeft wel geleid tot een aantal concrete beleidshervormingen. Zo werd in Burkina Faso dankzij begrotingssteun een belangrijk begin gemaakt met de verbetering van het beheer van overheidsfinanciën. In Oeganda en Tanzania nam het aandeel van de nationale begroting dat naar dienstverlening aan het arme deel van de bevolking gaat substantieel

Financiële sector: voorbeelden van resultaten

(Bronnen: Ambassade Dar Es Salaam, Tanzania; Cordaid.; HIVOS.; FIRST, Washington.; HIF 2009; IFC Washington)

In Rwanda steunt de Nederlandse ambassade samen met de Rabobank op verzoek van de Rwandese regering de transformatie van de *Banque Populaire de Rwanda* (BPR). Van een slecht functionerende unie van meer dan tweehonderd coöperatieve banken werd deze omgevormd naar een moderne commerciële bank met aandeelhouders. In totaal zijn meer dan een half miljoen Rwandenzen, die eerst lid waren van een van de coöperatieve banken, nu aandeelhouder geworden van de BPR. Nederland betaalt een deel van de technische assistentie die nodig is om de bank levensvatbaar te maken. De Rabobank heeft via Rabo Financial Institutions Development B.V. een aandeel van 35 procent in de BPR gekocht en betaalt dan ook 35 procent van de technische assistentie. Daarbij is met name aandacht besteed aan het bijzondere karakter van de coöperatieve vrouwenbanken. Die banken zijn nu verenigd in een speciale tak van het nieuwe bedrijf, die zich uitsluitend op vrouwen richt. Op dit moment wordt 27 procent van de leningen van de BPR uitgegeven aan vrouwen.

De Nederlandse ambassade in Tanzania steunt het *Financial Sector Deepening Trust* om de toegang tot financiële diensten, met name in rurale gebieden, te vergroten. Per oktober 2007 zijn negen projecten gestart waarbij 299.300 personen toegang hebben gekregen tot krediet om hun inkomens- en leefomstandigheden te verbeteren.²⁸

Sinds 1999 financiert Cordaid een microfinancieringsinstelling (MDSL) in Kenia. Het programma ontwikkelde zich aanvankelijk moeizaam. In 2004 zijn de activiteiten voor microkrediet zelfstandig onder de naam MDSL. Deze bleek in een uitermate precaire financiële positie te verkeren. Onder leiding van een nieuwe manager en met een kapitaalinjectie van Cordaid werd de organisatie omgevormd tot een efficiënte microfinancieringsinstelling. Door interne efficiency-maatregelen, training en een verbeterde informatiesysteem is de productiviteit per medewerker met vijftig procent toegenomen. De opening van nieuwe branches en de introductie van nieuwe leningproducten leidden in 2006 en 2007 tot de lang verhoopte groei van de portefeuille. MDSL is nu een winstgevende organisatie die financiële diensten verleent aan de bewoners van sloppenwijken in Nairobi.²⁹

In Centraal Amerika heeft Hivos de vorming van joint ventures tussen microfinancieringsinstellingen en HIV/Aids organisaties ondersteund om zo leningen en andere financiële diensten bereikbaar te maken voor mensen met HIV/Aids. In zuidelijk Afrika werkt Hivos

aan de integratie van een aidsbeleid binnen microfinancieringsinstellingen. 83 procent van de partners heeft nu een sociaal beleid (*work place policy*) voor de eigen staf. Dit beleid is gericht op het beter omgaan met de risico's en problemen aangaande HIV/Aids om zo het hoofd te kunnen bieden aan bijvoorbeeld uitval van personeel en discriminatie.³⁰

Nederland draagt ook bij het aan multidonorfonds FIRST (Financial Sector Reform and Strengthening Initiative). Het fonds biedt technische assistentie aan overheid en toezichhoudende instellingen voor een goed functionerende financiële sector. Hierbij zijn onder andere de Wereldbank en het IMF betrokken. Sinds 2003 zijn in totaal 271 missies voor specialistische assistentie ondersteund in 75 landen. Hiervan zijn 109 missies in Sub-Sahara Afrika uitgevoerd die centrale banken en ministeries van Financiën ondersteunen. Tijdens een consultatieve bijeenkomst in november 2008 hebben de begunstigde financiële autoriteiten zonder uitzondering hun waardering uitgesproken voor het werk van FIRST.³¹

Op het gebied van verzekeren is in Nederland in 2006 het initiatief genomen tot het oprichten van een innovatief fonds om de toegang tot gezondheidszorg te verbeteren. Het Health Insurance Fund (HIF) richt zich op de ontwikkeling van een basisgezondheidsverzekering (inclusief HIV/Aids) voor lage inkomensgroepen via de private sector. Tot nu toe waren dit type gezondheidsverzekeringen voorbehouden aan de allerrijksten. Het fonds is in 2007 gestart in Nigeria. Inmiddels zijn 45 duizend mensen verzekerd en vijftien ziekenhuizen opgeknapt. Het patiëntenbezoek is enorm toegenomen. Op federaal niveau is deze aanpak als voorbeeld gesteld voor integratie in het nationale verzekeringssysteem.³²

De International Finance Corporation (IFC) is een multilaterale organisatie die zich met steun van Nederland en andere donoren bezighoudt met investeringen, advies en andere diensten om de private sector te ondersteunen. De IFC heeft de capaciteit van kleine en middelkleine bedrijven versterkt door onder andere aan meer dan 20 duizend ondernemers training te geven, waaronder veel vrouwelijke ondernemers. Daarnaast heeft IFC via lokale kredietinstellingen circa 7 miljoen microkredieten uitgegeven.³³

toe. In Vietnam werden via begrotingssteun beleidsmaatregelen ondersteund, bijvoorbeeld op het gebied van private sector ontwikkeling, die er voor zorgden dat de groei meer aan de armen ten goede kwam. In Ghana en in Mozambique is er onder meer een aantal belangrijke hervormingen op het gebied van het investeringsklimaat en het bankstelsel doorgevoerd.

De IOB-evaluatie⁴⁶ van het Nederlandse Afrikabeleid uit 2007 erkent de positieve gevolgen van begrotingssteun voor donor-harmonisatie en voor het beheer van overheidsgelden in de betrokken partnerlanden. Tegelijkertijd benadrukt de IOB dat nader onderzoek nodig is naar de preciezere effecten van begrotingssteun op armoede. Momenteel wordt hier samen met de IOB aan gewerkt. De IOB adviseert verder terughoudendheid in het verlenen van algemene begrotingssteun bij schending van mensenrechten, slecht beheer of onvoldoende corruptiebestrijding door de overheid. Dergelijke zorgvuldige afwegingen worden door het Ministerie van Buitenlandse

Zaken gemaakt in het zogeheten ‘track record’, een sociaal-economische en politieke analyse die de basis vormt voor het verlenen van begrotingssteun. Bovendien worden met het ontvangende land heldere afspraken gemaakt over de te behalen resultaten en welke bijdrage verwacht kan worden voor de afgesproken periode als aan de resultaten wordt voldaan.

Voedselhulp

Nederland geeft een groot deel van de voedselhulp via het Wereldvoedselprogramma (WFP) van de VN. Het programma levert voedsel aan slachtoffers die in acute nood zijn vanwege bijvoorbeeld natuurrampen, en aan slachtoffers in langdurige noodsituaties, bijvoorbeeld vanwege oorlog of conflict. In 2007 is via het WFP 3,3 miljoen ton voedsel verstrekt aan 86,1 miljoen mensen in tachtig landen wereldwijd. Hieronder bevonden zich 76,1 miljoen kinderen en vrouwen.⁴⁷ Investeren in vrouwen is zo belangrijk omdat het leidt tot een betere voedselvoorziening en gezondheid van het hele gezin. In 2008 zijn er veel hongerige mensen bijgekomen door de voedselprijzen crisis waar-

door de prijzen van basisvoedsel tijdelijk enorm zijn gestegen. Waar het WFP het jaar begon met een planning van 70 miljoen begunstigden, heeft het programma in 2008 uiteindelijk circa 86 miljoen mensen geholpen.⁴⁸

Ook verschillende maatschappelijke organisaties verlenen voedselhulp, zoals ZOA Vluchtelingen zorg, Oxfam Novib, het Rode Kruis, Save the Children, World Vision, ICCO, Stichting Vluchteling, Cordaid, Terre des Hommes en Woord en Daad. In 2007 heeft Oxfam Novib met andere partnerorganisaties aan 4,6 miljoen mensen humanitaire hulp geleverd via noodhulp-programma’s en conflictpreventie. ICCO, Cordaid en Woord en Daad hebben samen aan meer dan 755 duizend slachtoffers noodhulp verleend.⁴⁹

Kennis en vaardigheden bedrijfsleven: voorbeelden van resultaten

(Bronnen: Ambassade Serajevo, Bosnië-Herzegovina; Ambassade Managua, Nicaragua; PSOM 2008, EVD; Stichting PUM)

In Bosnië-Herzegovina zijn met steun van Nederland verschillende organisaties opgezet voor een beter ondernemingsklimaat, zoals bedrijfscentra en associaties. Het Regionale Ontwikkelingskantoor in het midden van het land wordt in toenemende mate gezien als spil voor economische ontwikkeling.³⁵

In Nicaragua is met steun van Nederland een nieuwe fase van start gegaan van een succesvol programma (PROSEDE) dat subsidies verleent aan circa 15.000 kleine en middelgrote bedrijven door middel van vouchers. Zij kunnen hiermee zelf training en technische assistentie inhuren. Zeker 70% van de betrokken bedrijfjes heeft hierdoor in 2007/2008 een duidelijke toename laten zien van zowel de productiviteit als de productie, resulterend in hogere winsten. Daarnaast heeft ruim 40% van de bedrijven nieuwe arbeidsplaatsen gecreëerd. De door het bedrijfsleven zelf opgezette non-profit organisatie (INDE) heeft het programma uit kunnen breiden naar twaalf van de in totaal twintig departementen, inclusief rurale gebieden. Al eerder was gebleken dat van de ondernemers die profijt hebben gehad van het programma zeker 75% vrouw is. In de nieuwe fase wordt de dienstverlening deels gericht op productieketens met groot potentieel zoals koffie en toerisme.³⁶

Het Programma Samenwerking Opkomende Markten (PSOM), dat tot medio 2008 liep, bood financiële steun aan Nederlandse en lokale ondernemers die samen een innoverend investeringsproject wilden opzetten in ontwikkelingslanden. Het innovatieve karakter kon een nieuw product, productiemethode of technologie voor het ontwikkelingsland zijn. Vanwege de risico’s mislukte circa 35 procent van de projecten, een percentage dat niet veel afwijkt van dat in ontwikkelde landen. Omdat deze vaak in een vroegtijdig stadium worden stopgezet, is het geld dat ermee is gemoeid slechts vijf procent van het totale PSOM-budget. In de periode 2003 tot en met 2008 zijn in totaal 143 projecten afgerond. Deze projecten leidden gemiddeld per project tot 87 extra arbeidsplaatsen en tot gemiddeld 383 opgeleide mensen. Daarnaast hebben de projecten positieve keteneffecten, zoals verhoging van de inkomens voor gemiddeld 440 producenten (boeren) per project. Per medio 2008 is het programma vervangen door het Private Sector Investeringsprogramma (PSI).³⁷

Het Programma Uitzending Managers (PUM) zendt Nederlandse senior-experts uit om bedrijven in ontwikkelingslanden gericht advies te geven. In 2007-2008 heeft PUM in totaal circa 2715 adviesmissies uitgevoerd bij circa 2225 kleine en middelgrote bedrijven in met name Afrika en Azië. De tevredenheid bij de klanten is groot: de aanbevelingen van de PUM-expert werden door meer dan 95 procent van de geadviseerde bedrijven als bruikbaar beoordeeld.³⁸

Het vergroten van de organisatiegraad van het bedrijfsleven is één van de mogelijkheden om het ondernemingsklimaat te verbeteren. Een uniek programma is het Programma Ondersteuning Producentenorganisaties (POP), waarbij boerenorganisaties in ontwikkelingslanden technische assistentie ontvangen van collega-organisaties uit het Westen. In 2007 en 2008 is de capaciteit versterkt van 35 boerenorganisaties met circa 130.000 aangesloten boeren en boerinnen. Hierdoor hebben ze de belangen van hun eigen leden beter behartigd, bijvoorbeeld op het gebied van onderhandelingen met leveranciers en exporteurs en door kennisoverdracht aan hun leden.³⁹

Het IFDC (International Center for Soil Fertility and Agricultural Development) ondersteunt de ontwikkeling van de landbouwproductie in West-Afrika door alle partijen betrokken bij een keten bij elkaar te brengen. In 2007 zijn 158.536 boerengedzinnen geholpen. Dankzij het programma is hun gemiddelde inkomen uit de landbouw met 52% toegenomen. In 2008 breidt het programma zich verder uit, waardoor men goed op weg is om het doel te behalen om de positie van 1 miljoen huishoudens te verbeteren in 2010.⁴⁰

De Fair Wear Foundation zet zich in voor goede arbeidsomstandigheden in de kledingproductie. Kledingbedrijven die deelnemen aan de Fair Wear Foundation committeren zich aan een gedragscode en de organisatie gaat na of bedrijven deze naleven. In 2007 zijn hierdoor de rechtspositie en arbeidsomstandigheden van circa 155.000 arbeiders in 840 textielfabrieken in ontwikkelingslanden verbeterd.⁴¹

Via het Vakbondsmedefinancieringsprogramma (VMP) steunen de Nederlandse vakcentrales CNV en FNV vakbondsorganisaties in ontwikkelingslanden. Met projecten, trainingen en lobbyactiviteiten leveren zij een bijdrage aan de uitvoering van de *Decent Work Agenda* van de ILO. Behaalde resultaten zijn verbeterde arbeidsrechten, werkgelegenheid, sociale zekerheid, sociale dialoog en versterkte capaciteit van vakbondsorganisaties. De afgelopen periode zijn 130 partnerorganisaties in ontwikkelingslanden ondersteund (waarvan twintig organisaties op multilateraal/mondiaal niveau). Uit de evaluatie bleek onder meer dat vanuit de meeste onderzochte projecten hun beoogde *output* hadden behaald. Omdat bij een deel van deze projecten echter moeilijk vastgesteld kon worden in welke mate zij hebben bijgedragen aan capaciteitsversterking en de versterking van vakbonds- en arbeidsrechten, zijn de prioriteiten en beoogde resultaten in het nieuwe VMP beleidskader 2009-2012 aangescherpt.⁴²

1.2.3

Financiële en niet-financiële inzet

Nederland levert financiële hulp via verschillende kanalen: bilateraal (bedrijfsleven- en ambassadeprogramma's), multi-lateraal en via maatschappelijke organisaties. Zie figuur 1.4 en 1.5.

Ook levert Nederland niet-financiële steun. De meeste Nederlandse ambassades die zich richten op private sector ontwikkeling participeren in lokale donorgroepen voor economische ontwikkeling. Vaak lopen ze voorop bij het streven naar een betere afstemming van de hulp (harmonisatie) tussen donoren. Dit zijn met name de ambassades in Bolivia, Bosnië-Herzegovina, Ethiopië, Indonesië, Mali, Nicaragua, Rwanda, Tanzania en Zambia. In Zambia en Ethiopië vervult Nederland het co-voorzitterschap van deze donorgroep. Vaak voeren deze ambassades een actieve beleidsdialoog - direct of via deze donorgroepen- met de overheid om het ondernemingsklimaat te verbeteren, met aandacht voor een op armoede gerichte economische groei. In een aantal gevallen steunen ambassades of maatschappelijke organisaties private-sectororganisaties om de lobby naar de overheid te versterken. De Nederlandse ambassade in Bosnië-Herzegovina bijvoorbeeld voert in samenwerking met de *Foreign Investors Council* (Raad van Buitenlandse Investeerders) en andere ambassades overleg met de Bosnische overheid over oplossingen voor praktische problemen die (buitenlandse) bedrijven ervaren bij het zakendoen in Bosnië-Herzegovina.

8 World Development Indicators. Poverty data. A supplement to World Development Indicators 2008, World Bank, Washington, 2008.

9 United Nations, 2008.

10 Global Monitoring Report 2009, Crisis, MDGs and the private sector, emerging findings and messages, World Bank, 19 februari 2009.

11 World Bank, 2008.

12 nited Nations, 2008.

13 United Nations, 2008.

14 Doing Business 2008: Comparing regulation in 181 economuies, World Bank/IFC, Washington, 2007. Doing Business 2009, World Bank/IFC, Washington, 2008.

15 Ambassade Maputo, Mozambique

16 Ambassade Dar Es Salaam, Tanzania, en kwartaalrapportages van het BEST-AC-programma.

17 Doing Business 2008, World Bank/IFC, Washington, 2007. Doing Business 2009, World Bank/IFC, Washington, 2008.

18 Jaarverslagen 2007 van HIVOS en Oxfam Novib.

19 Annual report 2007, FIAS Investment Climate Advisory Services, World Bank group, 2008.

20 Evaluatie ORET, TK 30800 V, nr. 56 (januari 2007)

21 2007 Annual report PIDG.

22 Compilatie jaarrapportages 2007 en 2008 MFS-organisaties, ICCO.

23 Ambassade Bogota, Colombia.

24 Jaarrapportage CBI.

25 Jaarrapportage 2007, Cordaid.

26 Informatie SNV.

27 Compilatie jaarrapportages 2007 en 2008 MFS-organisaties, ICCO.

28 Ambassade Dar Es Salaam, Tanzania.

29 Jaarverslag 2007 Cordaid.

30 Jaarverslag 2007 HIVOS.

31 FIRST Annual report fiscal year 2008, Washington.

32 Jaarplan HIF 2009 en intern verslag bijeenkomst met het NHIF.

33 IFC 2008 Annual report, Washington (www.ifc.org).

34 Business Environment Snapshots, World Bank (website: rru.worldbank.org/besnapshots).

35 Ambassade Serajevo, Bosnië-Herzegovina.

36 Ambassade Managua, Nicaragua (rapport INDE).

37 Samenvatting jaarrapport PSOM 2008, EVD.

38 Jaarrapporten 2007 en 2008, Stichting PUM.

39 Informatiebrochure Agricord, 2008.

40 2nd semester 2008 Progress Report – SAADA/1000s+ Project, IFDC.

41 Jaarrapport 2007, Fair Wear Foundation.

42 Evaluatie Vakbonds-medefinancieringsprogramma 2001-2006.

43 Compilatie jaarrapportages MFS-organisaties 2007 en 2008, ICCO.

44 Jaarrapportages 2007 VMP (FNV en CNV), DECP, Agriterra en IFDC.

45 OECD/DAC Joint Evaluation of General Budget Support, 2006.

46 IOB evaluatie van het Nederlandse Afrikabeleid 1998-2006, 2007

47 World Food Programme: facts and figures 2007, Rome (www.wfp.org).

48 De cijfers voor 2008 zijn nog niet definitief.

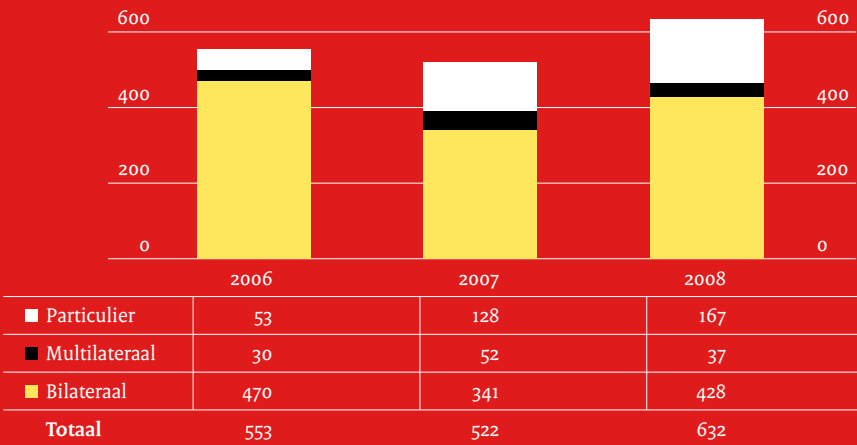
49 Compilatie jaarrapportages 2007 MFS-organisaties, ICCO.

Tabel 1.3
Structurele algemene begrotingssteun 2006-2008
(Mln EUR) (Bron: Ministerie van Buitenlandse Zaken (DEK/HI), 2009)

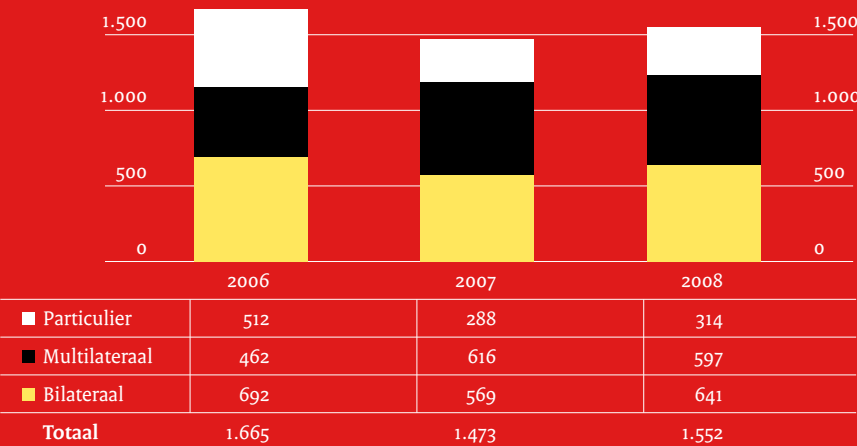
	2006	2007	2008
Armenië*	5	2	0
Benin	10	10	10
Bhutan*	0	0	2
Burkina Faso	18	19	20
Burundi	8	10	14
Georgië*	5	2	2
Ghana	14	25	24
Kaap Verdië	2	7	6
Macedonië*	0	0	7
Mali	10	10	12
Moldavië	0	3	4
Mozambique	16	18	18
Nicaragua	10	11	6
Oeganda	15	20	5
Senegal	0	0	10
Tanzania	30	30	30
Vietnam*	24	12	6
Zambia	5	8	10
Totaal ABS	172	187	186

* via de Wereldbank gefinancierd

Figuur 1.4 Uitgaven voor Private Sector Ontwikkeling per kanaal
(Mln EUR) (Bron: Ministerie van Buitenlandse Zaken (FEZ))

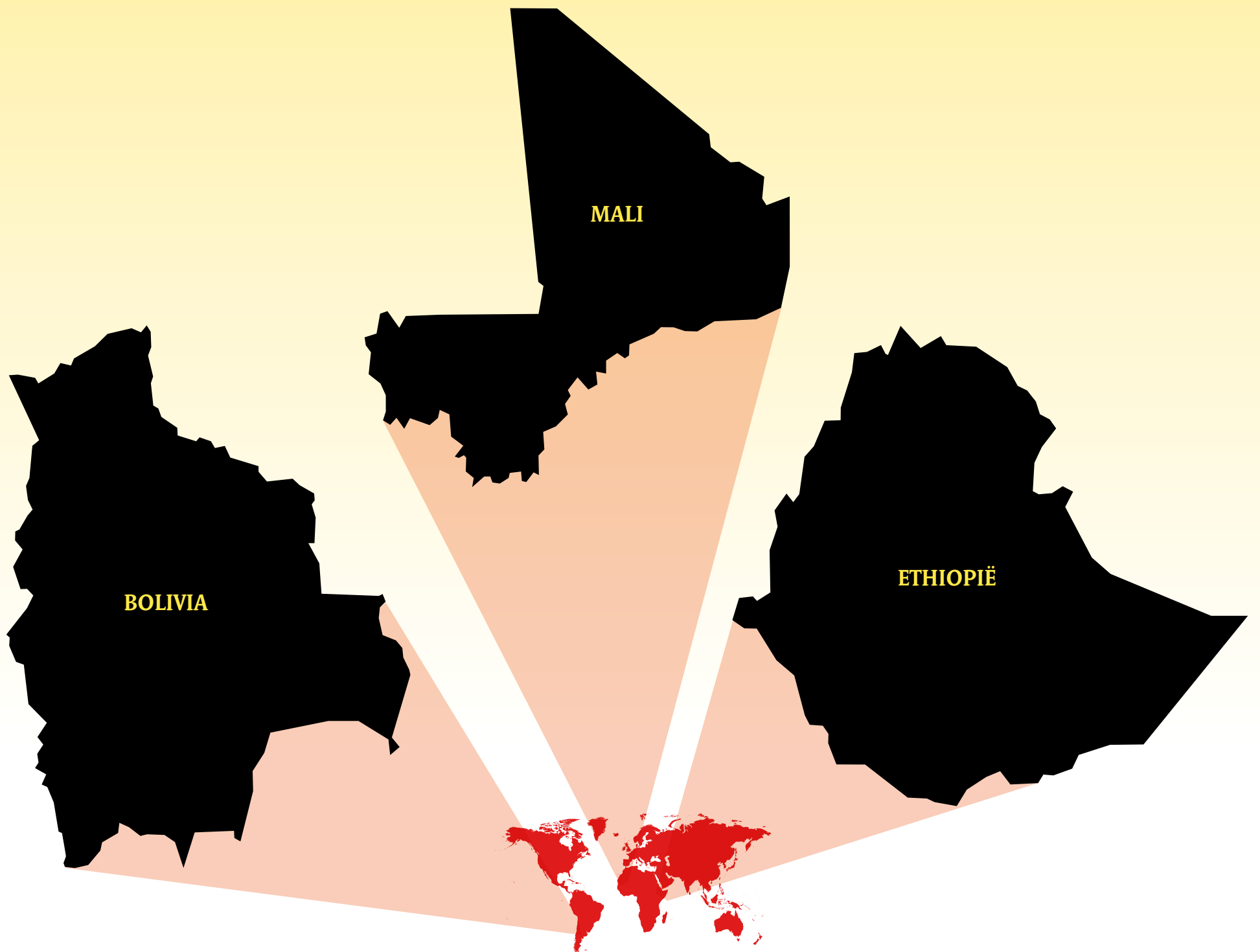
Figuur 1.5 Uitgaven voor MDG 1 per kanaal (Mln EUR)
(Bron: Ministerie van Buitenlandse Zaken (FEZ))

1.3

Landencases

1.3.1

Mali

Groei en meer bedrijvigheid

Mali behoort tot de armste landen in Afrika, zowel wat betreft het bruto nationaal product per hoofd van de bevolking, als de sociale indicatoren voor ontwikkeling. 85 procent van de beroepsbevolking is afhankelijk van de landbouw, terwijl de opbrengsten in de landbouw laag zijn door geringe diversificatie en hoge gevoeligheid van de export voor externe schokken. De ontwikkeling binnen de landbouw wordt ook beperkt door de lage organisatiegraad van de agrarische beroepsbevolking en de geringe bodemvruchtbaarheid. Daarnaast werd Mali in 2008, net als de omringende landen, geconfronteerd met sterk stijgende voedselprijzen op de wereldmarkt. De Nederlandse steun in Mali heeft zich vooral gericht op economische ontwikkeling van het platteland en de verbetering van het algemene ondernemingsklimaat. Via specifieke programma's helpt Nederland om een aantal geselecteerde marktketens te ontwikkelen om zo de landbouwproductie te verbeteren en opbrengsten te verhogen.

Wet- en regelgeving

Om het investeringsklimaat in Mali te verbeteren steunt de Nederlandse ambassade een programma van FIAS (onderdeel van de Wereldbankgroep) dat zich richt op het vereenvoudigen van wet- en regelgeving voor ondernemers, vooral in de landbouw. De resultaten zijn tot nu toe beperkt, omdat de aanbevelingen die door het programma worden gedaan maar beperkt worden opgevolgd door de overheid. Eén van de successen is de oprichting van een agentschap voor de promotie van investeringen. Dit agentschap helpt bedrijven bij het doen van investeringen, bijvoorbeeld door informatie te geven over bestaande wet- en regelgeving.⁵⁰ Desalniettemin is Mali in de

periode 2007-2008 gedaald op de 'Doing Business'-ranglijst.⁵¹ Dat is vooral een gevolg van het feit dat buurlanden sneller hervormingen doorvoeren dan Mali. Ook via het maatschappelijke kanaal wordt steun gegeven aan het ondernemers- en handelsklimaat in Mali en de regio. Zo ondersteunen ICCO en SNV een West-en Centraal-Afrikaans lobbynetwerk van katoenproducenten uit dertien landen dat is gevestigd in Mali. Het netwerk maakt zich onder meer sterk voor eerlijke internationale handelsprijzen voor Afrikaanse katoen en verbetering van de concurrentiepositie van West Afrikaanse producenten. Oxfam Novib heeft gewerkt aan bewustwording en voorlichting over landrechten van kleine producenten; Tienduizend mensen zijn de afgelopen periode getraind in hun rechten. SNV heeft overkoepelende boerenorganisaties ondersteund in verschillende lobbytrajecten op nationaal niveau. Een succesvol voorbeeld hiervan is de verlaging van exportpremies bij de grensovergang van Mali naar Senegal en Ivoorkust (van 16500 FCFA naar 4050 FCFA per koe).

Ontwikkeling van marktketens

Nederland zet zich op verschillende manieren in voor de ontwikkeling van de Malinese landbouwsector. Via het IFDC hebben boeren en handelaren van verschillende gewassen geprofiteerd van training. In 2007 ontvingen circa 15.500 huishoudens training, waaronder circa 12.000 vrouwelijke gezinsleden. Deelnemers zagen hun gemiddelde inkomen uit de landbouw dankzij het programma stijgen met circa 70 procent.⁵² Ook illustratief is het programma dat de Nederlandse ambassade financiert in de provincie Koulikoro, dat wordt uitgevoerd door

de provinciale landbouwkamer met steun van SNV. Hierin staat de ontwikkeling van een zestal marktketens centraal. Goede resultaten worden geboekt bij de productieketens van sesam en jatropha. De productie van sesam is de afgelopen jaren gestegen van vrijwel niets naar een verwachte productie van vierhonderd ton in 2008/2009.⁵³ Voor jatropha worden eveneens elk jaar hogere opbrengsten gehaald. De jatropha-noten worden verwerkt tot bio-olie die vervolgens wordt opgekocht door een Nederlands-Malinese joint venture. Dit bedrijf, dat met PSOM financiering is opgericht, verzorgt de verdere verwerking tot biodiesel voor de verkoop op de lokale markt. Producenten zijn aandeelhouders (20 procent) van het bedrijf. Ook in de andere ketens weet het programma vooruitgang te boeken.

Maatschappelijke organisaties zoals Oxfam Novib en ICCO geven ook een impuls aan de ontwikkeling van markten. ICCO, het Koninklijk Instituut voor de Tropen (KIT) en SNV steunen lokale boerenorganisaties bij de productie van biologische katoen en andere biologische gewassen. Ook hebben ICCO en KIT een handelshuis opgericht ten behoeve van de export van biologische gewassen. In 2008 produceerden 6.500 kleine boeren zo'n 2.000 ton biologische Fair Trade katoen. Ongeveer 2.000 producenten leverden aan het handelshuis, waaronder biologische katoen, sesam en soja.⁵⁴

Begin 2008 werd ook Mali geconfronteerd met de voedselprijzen crisis. Om deze het hoofd te kunnen bieden en de landbouw te versterken was de Malinese overheid genoodzaakt

Landbouw		Gezondheidszorg		Milieu	
Inwoners	11.626.000	Geboortecijfer	50 per 1000 inwoners	Groei BBP '90-'03	2,4 % inwoner/jaar
Oppervlakte	1.240.192 km2 (29,9 x Nederland)	Sterftcijfer	17 per 1000 inwoners	Uitvoer	Katoen, goud, vee
Hoofdstad	Bamako	Zuigelingensterfte	108 per 1000 geboortes	Invoer	Aardolie, textiel, machines en apparaten, bouwmaterialen, voedsel
Religie	Islam 90%	Levensverwachting	45		
Etniciteit	Inheemse godsdiensten 9%	Analfabetisme	81,0 % (>15 jaar)	CO2 uitstoot	0,1 ton / inwoner (2003)
	Bambara 32%	Voedselvoorziening	9.358 kJ per inwoner per dag (2003)	Energieverbruik	30 kg steenkoolequivalent per inwoner (2002)
	Fulani 14%	Gezondheidszorg	20.000 inwoners per arts (2002)	Energiebalans	80 % tekort (2002)
	Senufo 12%	Inenting	69 % (2003)		
	Soninke 9%	Werk in landbouw	85,8 %		
	Malinke 7%	Werk in industrie	2,0 %		
	Berbers (Tuareg) 7%	Werk in diensten	12,2 %		
	Songhai 7%	Koopkracht (BBP)	€ 994 per inwoner		
	Dogon 4%				

aanvullende maatregelen te nemen. Hiertoe heeft zij in april 2008 het 'Initiative Riz' gelanceerd.

Verbeterde infrastructuur

Een goede infrastructuur is een voorwaarde voor ondernemers om te kunnen produceren en handelen. De Nederlandse steun aan het grootschalige irrigatieprogramma van het 'Office du Niger'-gebied is onderdeel van de sectorale strategie van de Malinese overheid. Een belangrijk resultaat van de afgelopen jaren was de rehabilitatie van 1.100 hectare voor de geïrrigeerde landbouw. Verder is veel geïnvesteerd in het verbeteren van het waterbeheer, bijvoorbeeld via de oprichting van watergebruikersgroepen die het beschikbare water nu efficiënter onderling verdelen. Om hogere opbrengsten te realiseren is daarnaast een aantal proeven uitgevoerd met nieuwe rijstvariëteiten die minder water gebruiken, en met methoden om groenten zoals uien en tomaten langer te kunnen bewaren. Er is veel aandacht gegeven aan het verbeteren van de capaciteit van boerenorganisaties, die zich langzamerhand ontwikkelen tot kleine bedrijfjes.

In Bamako heeft Nederland de constructie gefinancierd van een logistiek centrum waar groente en fruit worden verwerkt en gekoeld voor export in containers naar Europa. In het eerste operationele jaar (2008) werden meer dan 900 ton mango's geëxporteerd naar Europa. De supermarktketen Ahold is betrokken in ondersteunende activiteiten en is de grootste klant van het centrum met 600 ton mango's in 2008. De verwachting is dat de export in 2009 verdubbelt.⁵⁶

Conclusie

De economie van Mali is afgelopen tien jaar met gemiddeld 5,5 procent gegroeid. De belastingquote stijgt geleidelijk: het belastingbedrag als percentage van het Bruto Nationaal Inkomen steeg van 14,7% in 2005 naar circa 17% in 2008. De bedrijvigheid in de grotere steden is merkbaar toegenomen, mede dankzij grote infrastructurele investeringen. De bedrijvigheid in rurale gebieden blijft achter, maar er zijn en worden goede initiatieven genomen door overheid en donoren om dit te verbeteren. Dit is echter een kwestie van lange adem. Volgens statistieken van de Wereldbank is het aantal Malinezen dat onder de armoedegrens leeft teruggelopen van 55,6% in 2001 naar 47,4% in 2006.⁵⁷ Er zijn echter nog grote regionale verschillen, zowel qua inkomensniveau als wat betreft de toegang tot sociale diensten (onderwijs, gezondheidszorg).

50 Ambassade Bamako, Mali.
51 Mali is op de Doing Business ranglijst gedaald van plaats 160 naar 166, Doing Business 2009, World Bank/IFC, Washington, 2008.,
52 SAADA/1000+ programme, information sheet M&E Unit IFDC (International Center for Soil Fertility and Agricultural Development), IFDC.
53 Ambassade Bamako, Mali.
54 Informatie ICCO.
55 Ambassade Bamako, Mali.
56 Ambassade Bamako, Mali.
57 World Bank, 2008.

Initiative Riz

(Bron: Ambassade Bamako, Mali)

Het 'Initiative Riz' heeft als doel om in één jaar de nationale productie van rijst met 50 procent te verhogen (tot 1,6 miljoen ton ongepelde rijst). Het idee was om de productieverhoging te realiseren door het voor rijstboeren aantrekkelijker te maken om meer rijst in te zaaien en kunstmest te gebruiken. Dit is gebeurd via het verlagen van de prijzen voor kunstmest en zaaigoed en door extra aandacht te schenken aan rijstvariëteiten die zonder irrigatie kunnen groeien. Dat laatste leidde tot een forse uitbreiding van het areaal rijst. Het initiatief past goed in de strategie van Mali om uit te groeien tot een belangrijke producent van voedsel in de regio en om landbouw tot motor van de economie te maken. Hoewel de uiteindelijke resultaten nog niet beschikbaar zijn, is het 'Initiative Riz' een groot succes gebleken. De gewenste productieverhoging van 50 procent (!) lijkt gehaald en de rijstboeren hebben meer inkomen dan in voorgaande jaren. Het succes is ten dele te danken aan een goed regenseizoen en het feit dat de marktprijs voor rijst niet is ingezakt na de oogst. De financiering van het 'Initiative Riz' is gedaan door de Malinese overheid, lokale banken en microfinancieringsinstanties met bijdragen van enkele donoren, waaronder Nederland (2 miljoen euro).⁶⁰

Mali

Seydou Idrissa Traoré

Wie?

Seydou Idrissa Traoré (62) is directeur-generaal van de landelijke irrigatiedienst Office du Niger. Hij woont in Segou, 235 kilometer van de hoofdstad Bamako.

Wat houdt uw functie in?

Ik ben directeur van de Office du Niger en manage alle processen en werknemers. Ik ben in 2006 aangetrokken om bestaande problemen in de organisatie en het management op te lossen. Er is nu meer transparantie en de producenten, de partners en het personeel van de Office du Niger zijn tevreden.

Wat is de Office du Niger?

De Office du Niger is in 1932 tijdens de kolonisatie opgericht met het doel de voorraadschuur van West-Afrika te worden. Vandaag de dag is de Office een van de belangrijkste voedselbronnen voor Mali. Wij beheren het water, de een miljoen hectare land en de infrastructuur.

Hoe belangrijk is de Office voor de gemeenschap?

De Office produceert bijna 48% van de rijst in Mali en voorziet in meer dan 52% van de behoefte. Ook de productie van groente bedraagt bijna 20 miljard CFA (30 miljoen euro) per jaar. Dat gaat direct naar de producenten. Voor de bevolking speelt de Office du Niger dus een belangrijke rol in de strijd tegen de armoede.

Hoe staat het met het halen van millenniumdoel 1 in uw regio?

Ruim 80% van de bevolking in Mali is actief in de landbouwsector. Armoedebestrijding begint bij het ontwikkelen van de landbouwsector. Wij helpen de kleine boeren met het vergroten van hun inkomsten en het verbeteren van hun levensomstandigheden. Dat zie je terug aan het aantal luxeproducten als televisietoestellen, bromfietsen en mobiele telefoons. Er zijn zelfs producenten met auto's. Dat betekent dat de Office du Niger een belangrijke rol speelt in het behalen van de doelen.

Mali heeft een groot agrarisch potentieel vergeleken met de meeste buurlanden. We zouden geen voedselproblemen moeten hebben. Maar steeds meer arbeidskrachten trekken van het platteland naar de stad. In de dorpen blijven alleen mensen over die de kennis en de ervaring hebben, maar niet de kracht. We moeten deze trend terugdraaien. Anders kunnen we nooit volledig onze doelen bereiken. In ontwikkelingslanden zijn de drie belangrijkste pilaren in de strijd tegen de armoede: de ontwikkeling van energiebronnen, de ontwikkeling van communicatie en transport en de ontwikkeling van de landbouw. Dat kan alleen als er genoeg arbeidskrachten zijn.

Hoe kan uw project bijdragen aan de strijd tegen armoede?

Wij werken aan het verbeteren van de levensomstandigheden, maar de staat moet doorgaan met het uitbreiden van de landbouwgrond. De toekomst van de landbouw, vooral in de Sahellanden, ligt in de irrigatie. Er is genoeg water, maar we moeten andere manieren vinden om er toegang toe te krijgen. In plaats van water door open kanalen te leiden, kunnen we

bijvoorbeeld een ondergronds pompstation aanleggen. We moeten de kleine producenten blijven stimuleren en ondersteunen, maar om in de voedselbehoefte te voorzien moeten de grote producenten genoeg kunnen produceren zonder de kleine producenten in de weg te staan.

Hoe vindt u het om (deels) afhankelijk te zijn van buitenlands geld?

Dat we niet genoeg landbouwgrond hebben, ondanks de hulp van donoren, is niet alleen een kwestie van middelen. Het is ook een kwestie van politieke wil en visie. De regering is te veel bezig geweest met problemen in andere sectoren, waardoor de agrarische sector in de steek is gelaten.

Wat zou u veranderen, als u minister voor Ontwikkelingssamenwerking was in Nederland?

In een land waar 80% van de bevolking afhankelijk is van de agrarische sector, zou ik vooral het accent op de landbouw leggen. Wat hebben we aan scholen en gezondheidscentra, als de bevolking niet de middelen heeft om de medicijnen te kopen en het schoolgeld te betalen. Ik zou het grootste deel van de middelen in de agrarische sector investeren en zorgen dat de fondsen heel efficiënt worden gebruikt. Dat is ook een van onze problemen: we krijgen genoeg middelen, maar ze worden slecht gebruikt en beheerd.

Wilt u nog iets zeggen?

De donoren zouden naar ons moeten luisteren, want we weten wat we willen en waar we heengaan. En er zou meer controle moeten zijn op het verspillen van middelen. Ontwikkelingssamenwerking betekent niet alleen geld geven. Als we dreigen te ontsporen, moeten we dat wel horen. Alleen op deze manier levert de samenwerking tussen landen resultaten op. Daar ben ik van overtuigd.

Tekst: Moussa Fofana

Foto: Moussa Koné

1.3.2

Bolivia

Moeizaam op weg naar de MDG's

Bolivia is het armste land in Latijns Amerika. Er moet nog veel gebeuren om de sociale en economische achterstand weg te werken en de MDG's te bereiken. Bolivia kent de laatste jaren een redelijke economische groei van gemiddeld vier procent per jaar. Deze groei hangt samen met de sterke groei van de export door de relatief hoge wereldmarktprijzen voor grondstoffen. Ondanks de redelijke macro-economische prestaties blijft het ondernemersklimaat in Bolivia zwak, ook in vergelijking met andere landen in Latijns Amerika, wat zich vertaalt in een relatief laag niveau van binnenlandse en buitenlandse investeringen. In het kader van MDG 1 richt Nederland zich in Bolivia met name op het verbeteren van landrechten van boeren en boerinnen en het verbeteren van de productie en handel.

Wet- en regelgeving: landrechten

Bolivia heeft een oppervlakte van meer dan 26 keer Nederland. Het merendeel van de grond is in handen van grootgrondbezitters. President Morales heeft als één van de prioriteiten van zijn beleid om kleine boeren meer toegang te verschaffen tot land. Dit gebeurt grotendeels via landhervormingen en het verstrekken van landtitels aan kleinschalige vaak inheemse boeren. De Nederlandse ambassade ondersteunt hiertoe het Nationaal Instituut voor landbouwhervormingen (INRA). Sinds 2006 hebben via INRA circa vijftigduizend boeren en boerinnen rechten over een stuk land verkregen voor productieve doeleinden.⁵⁸

Ontwikkeling van marktketens

De afgelopen periode hebben de Nederlandse ambassade en maatschappelijke organisaties in Bolivia de productie van een aantal specifieke ketens ondersteund. De ambassade voerde de laatste vijf jaar het productieketenprogramma uit, waarbij de productie en handel van verschillende nicheproducten zijn ondersteund. Eén van die ketens is de houtketen. Bolivia's tropische regenwoud is één van de zes grootste regenwouden ter wereld. Dertig tot veertig procent van de Boliviaanse bevolking is afhankelijk van het regenwoud voor haar dagelijkse bestaan. Internationaal gezien groeit de vraag naar gecertificeerd hout en de bosbouw heeft een relatief grote capaciteit om werk en inkomen te creëren voor lage inkomensgroepen. De ambassade steunt de houtketen in Bolivia in de provincie Pando via een multilateraal programma van de IFC. Kleinschalige rurale gemeenschappen zijn geholpen bij het produceren en het verkopen van hout en bosproducten (noten, etc.). Tegelijkertijd is gewerkt aan het veiligstellen van hun toegang tot land (eigendomstitels). De boeren verkopen nu legaal gekapt hout op lokale markten en gebruiken een gedeelte van de opbrengst om weer in het bos te investeren, bijvoorbeeld in herbebossing. Ook steunt

de Nederlandse ambassade de productieketen van de quinoa, een semi-graan met hoge voedingswaarde uit de Andes. Het accent ligt op de uitwisseling van ervaring en kennis tussen de verschillende actoren van de productieketens. De knelpunten – met name gebrek aan kennis en vaardigheden op het gebied van ondernemerschap, technologie, productiemethoden, promotie en export – worden daardoor in samenhang aangepakt zodat de gehele keten, van producent tot eindgebruiker, verbetert. De inkomens van vijftienduizend families in het armste deel van de hoogvlakte worden door het programma verbeterd. De export van quinoa is toegenomen van circa 1.400 ton in 2000 tot circa 10.500 in 2007.⁶⁰

Ook maatschappelijke organisaties als Cordaid, ICCO, Oxfam Novib en SNV steunen in Bolivia producenten en handelaren in de land- en bosbouw. Een voorbeeld is het programma inclusieve bosbouw van SNV (zie kader). Hierbij worden zoveel mogelijk kleinschalige boeren betrokken in de keten van grotere houtbedrijven die gecertificeerd hout exporteren. Centraal staat het versterken van de capaciteit van kleinschalige gemeenschappen om bosprojecten te beheren en het adviseren van bedrijven over hoe goed samen te werken met kleine boeren.

Conclusie

De Nederlandse inzet op het terrein van landrechten en het verbeteren van productie en handel in Bolivia laat een aantal succesvolle voorbeelden zien van groei en verdeling in de praktijk. Tegelijkertijd heerst er nog veel onderling wantrouwen tussen de regering en private sector, wat de huidige programma's die marktketens helpen ontwikkelen, bemoeilijkt. Ondanks de programma's van de ambassade en maatschappelijke organisaties is de extreme armoede in Bolivia als geheel toegenomen. Het werk van de ambassade is vooral gericht op het bevorderen van publiek-private platforms voor het leveren van diensten om problemen in de productieketens op te lossen. De huidige Boliviaanse regering legt juist meer nadruk op een vergroting van de overheidsinvloed op diverse terreinen. De rol van de staat in het stimuleren van productieve ontwikkeling is cruciaal, maar het belang van de private sector als motor voor ontwikkeling dient niet uit het oog te worden verloren. Dit wordt regelmatig door de ambassade opgebracht en gesteund, vooral met projecten waarbinnen publieke en private instellingen met elkaar (kunnen) samenwerken.

⁵⁸ Nota INRA, *Saneamiento*, 2008.

⁵⁹ Nota INRA, *Saneamiento*, 2008.

⁶⁰ Ambassade La Paz, Bolivia.

⁶¹ Informatie SNV.

Inwoners		8.586.000	Geboortecijfer		23 per 1000 inwoners	Koopkracht (BBP)		€ 2.587 per inwoner
Oppervlakte		1.098.581 km2 (26,5 x Nederland)	Sterftecijfer		8 per 1000 inwoners	Groei BBP '90-'03		1.3 % per inwoner/per jaar
Hoofdstad		Sucre (officiële hoofdstad) La Paz (regeringszetel)	Zuigelingensterfte		52 per 1000 geboortes	Uitvoer		Aardgas, soja, aardolie, zink, tin
Religie		Christendom: Katholieken 95% Protestanten 5%	Levensverwachting		66	Invoer		Voedsel, aardolieproducten, consumentenartikelen, kapi- taalgoederen, chemicaliën
Etniciteit		Quechua 30% Mestiezen 30% Aymará 25% Europeanen 15%	Analfabetisme		14 % (>15 jaar)	CO2 uitsoot		1,2 ton per inwoner (2003)
			Voedselvoorziening		9.286 kJ per inwoner per dag (2003)	Energieverbruik		712 kg steenkoolequivalent per inwoner (2002)
			Gezondheidszorg (2002)		769 inwoners per arts	Energiebalans		89 % overschot (2002)
			Inenting		81 % (2003)			
			Werk in landbouw		46,9 %			
			Werk in industrie		17,5 %			
			Werk in diensten		35,6 %			

Vrouwen en landrechten

(Bron: Nota INRA, Saneamiento, 2008)

In 2007 heeft INRA een studie gedaan naar de impact voor vrouwen van het verkrijgen van grondeigendomsbewijzen, met steun van Nederland. Veel vrouwen hebben geen documenten waaruit blijkt dat de grond hun eigendom is. Dit is onder meer het gevolg van het ontbreken van hun geboortebewijzen en daardoor ook het niet kunnen aanvragen van een identiteitsbewijs. INRA vraagt voor de veelal ongeletterde vrouwen identiteitsbewijzen en grondeigendom aan, een lange en bureaucratische weg. Uit de studie blijkt dat vrouwen zich met een eigendomstitel in het algemeen beter beschermd voelen tegen inbreuk op hun rechten door anderen. Rechtmatig bezit van grond wordt door hen ook gezien als een stap naar een groter respect voor hun rechten in het algemeen. De positie van vrouwen in Bolivia blijft echter kwetsbaar. Geweld tegen vrouwen is nog steeds geen uitzondering. Daarnaast blijkt de registratieprocedure voor vrouwen moeilijk toegankelijk te zijn. Cijfers van INRA laten dit ook zien: van de grond die sinds 1996 in kaart is gebracht voor herverdeling en nieuw eigendom, is 46% uitgegeven aan mannen, 31% aan 'families' (gezamenlijk bezit mannen en vrouwen) en slechts 18% aan vrouwen. Uit de studie kwam een aantal specifieke aanbevelingen naar voren voor de overheid, om de problemen van vrouwen gericht aan te pakken.⁵⁹

Bosbouw, maar dan samen met de Indiaanse gemeenschappen

(Bron: SNV)

Indiaanse dorpen zijn door het SNV-project voor inclusieve bosbouw direct hout gaan verkopen aan het houtbedrijf INPA, dat parket exporteert, in plaats van via tussenhandelaars. Dit leverde voordelen op voor het bedrijf en de Indiaanse gemeenschappen. Voor de gemeenschappen betekende dit bijvoorbeeld een efficiënter beheer van het bos. Daardoor bleef meer tijd over voor agrarische activiteiten werd een toename van de verkoop in volume met meer dan 200% gerealiseerd een prijsstijging van 15%. Het bedrijf heeft op zijn beurt een stabielere toegang verkregen tot gecertificeerd hout en wordt in de betreffende regio nu meer sociaal geaccepteerd.⁶¹

Bolivia

Alvaro Suarez

Wie?

Alvaro Suarez (28) staat aan het hoofd van Madre Tierra Mas Unida, een organisatie die werkt aan duurzame ontwikkeling in de landbouwteelt. Hij woont in Riberalta, een plaats in het tropisch Amazoneregenwoud in het noorden aan de grens met Brazilië.

Hoe bent u bij Madre Tierra Mas Unida terechtgekomen en wat is uw functie?

Ik sta aan het hoofd van Madre Tierra Mas Unida, een organisatie die zich bezighoudt met de duurzame teelt en samenwerkt met de lokale bevolking. We werken zowel aan het behoud van de ecologische rijkdom van het gebied als aan een betere levensstandaard voor de medewerkers. Ik ben geboren in Riberalta en na mijn studie teruggekeerd om het leven van de armste bewoners te helpen verbeteren. De bewoners in deze regio leven vrij geïsoleerd van elkaar en van de rest van het land. Zij worden vaak vergeten in landelijke ontwikkelingsplannen. Onderwijs, gezondheidszorg, elektriciteit, drinkwater en bereikbaarheid laten veel te wensen over. Via Madre Tierra Mas Unida kan ik een bijdrage leveren aan de vooruitgang. Ik wil verbeteringen doorvoeren op een manier die past bij de leefwijze van de mensen hier. Het is een grote uitdaging om dit te doen in samenwerking met de bewoners.

Wat zijn de werkzaamheden van Madre Tierra Mas Unida?

Wij leren de mensen hun bedrijf zelf te leiden, zodat ze niet afhankelijk zijn van anderen. Verder promoten we de producten uit de regio in de rest van het land. We hebben in deze regio de teelt van de cupuacuvrucht geïntroduceerd. Een zeer gezonde vrucht die in Bolivia weinig bekend is. Bij de productie respecteren we de leefwijze van de mensen. Wij voeren verbeteringen door zonder alles te willen veranderen. Ook werken we aan meer bewustzijn en kennis onder de mensen en aan een beter inkomen voor iedereen. Zonder deze eerste stappen is er geen verdere ontwikkeling mogelijk.

Hoe belangrijk zijn uw werkzaamheden?

Er is vaak gezegd dat deze regio veel rijkdom kent, maar de armoede onder de mensen is groot. Dankzij de promotie van onze cupuacu in de rest van Bolivia, is de aandacht voor dit gebied vergroot. De teelt zorgt voor meer werkgelegenheid, meer zekerheid, meer inkomsten en meer erkenning van buitenaf. Hierdoor gaat de levensstandaard van de mensen vooruit. Zeker 150 boerenfamilies in de regio zijn direct bij de teelt betrokken en ongeveer 300 families indirect.

Kunt u voorbeelden van succes of falen geven?

We hebben een hele productielijn van cupuacu opgezet en daarmee de nationale markt weten te halen. Dat was een uitdaging, want de vrucht was niet zo bekend in Bolivia. Daarvoor hebben we veel aan promotie moeten doen. Natuurlijk zijn we ook problemen tegengekomen. Deze regio in het Amazonegebied heeft nauwelijks elektriciteit en door de slechte wegen wordt het transport ontzettend gehinderd, vooral als het regent. Door de slechte bereikbaarheid hebben we minder erkenning en steun van de regering gekregen. Daarnaast zijn er plagen geweest die de vruchten hebben aangetast. We hebben ook moeten werken aan het verbeteren van de techniek.

Hoe verhouden uw werkzaamheden zich tot millenniumdoel 1?

Madre Tierra Mas Unida wil bereiken dat de mensen een goed leven kunnen leiden en kunnen voorzien in hun basisbehoeften, zoals gezonde voeding, schoon drinkwater, onderwijs, gezondheidszorg en eigen grondbezit voor kleine zelfstandigen. Daarbij werken we aan de ontwikkeling van het gebied en zorgen we dat er meer verschillende soorten gewassen worden geproduceerd. Het introduceren van de cupuacu is hier een voorbeeld van. Een beter inkomen voor de mensen staat centraal, maar door de grotere productiviteit ontstaat er ook meer interesse voor de regio, waardoor de regering eerder zal investeren in onderwijs, gezondheidszorg en faciliteiten.

Hoe vindt u het dat uw werk (deels) afhankelijk is van buitenlandse financiering?

Belangrijker dan de financiële steun uit het buitenland is het ontwikkelen van zelfstandige ondernemingen en ondernemers. Maar de steun is wel hard nodig om die zelfstandigheid te bereiken. Helaas duurt het door de bureaucratie altijd lang voordat het geld aankomt op de plek waar het moet zijn. Afhankelijkheid van de goedkeuring van buitenaf en bureaucratische rompslomp zijn niet altijd bevorderlijk voor ontwikkeling. Daarom is het de bedoeling er uiteindelijk van af te zien. Zelfstandigheid levert altijd meer op.

Wat zou u veranderen, als u minister voor ontwikkelingssamenwerking was in Nederland?

In plaats van geld te geven voor projecten zoals deze, zou ik bijvoorbeeld een campagne opzetten om cupuacusap in Europa te introduceren, waardoor er meer vraag komt naar het product. De winst gaat dan direct naar de producenten.

Tekst: Raúl Pérez Albrecht

Foto: Raúl Pérez Albrecht

1.3.3

Ethiopië

Prioriteit aan de landbouw

De stagnerende en verslechterde landbouwproductie in Ethiopië, zowel per eenheid land als per hoofd van de bevolking, heeft de landbouwproductie en groei hoog op de agenda gezet voor armoedevermindering. In de periode van 2000 tot 2007 groeide de economie in Ethiopië gemiddeld met 7,5 procent en nam het aantal mensen met honger af. Het jaar 2008 verliep echter moeilijk door uitblijvende regens, een sterke stijging van voedsel- en benzineprijzen, beperkte beschikbaarheid van de voedselvoorraden en een moeizame voedseldistributie in de Somali-regio. De Nederlandse hulp via zowel het bilaterale, maatschappelijke als multilaterale kanaal richtte zich de afgelopen jaren dan ook op voedselzekerheid, verhoging van de landbouwproductiviteit en betere markttoegang.

Voedselzekerheid

Samen met andere donoren steunde Nederland het Productive Safety Net Programme, dat de meest kwetsbare huishoudens helpt die niet zelfstandig het gehele jaar door in hun eigen inkomen kunnen voorzien. Door deelname aan publieke werken ontvangen zij een inkomen waarmee zij voedsel en kleding kunnen kopen en schoolgeld kunnen betalen. Een deel wordt ook in natura uitbetaald, in de vorm van voedsel. Op die wijze zijn de huishoudens niet langer gedwongen om hun (beperkte) bezittingen te verkopen in tijden van voedselschaarste. De resultaten over de laatste paar jaar (2006-2008) zijn ronduit bemoedigend: “Het Productive Safety Net Programme stabiliseert en bevordert het levensonderhoud, het beschermt bezit tegen beslaglegging, verbetert de voedselzekerheid van huishoudens, laat inkomens stijgen en zorgt voor veerkracht onder de huishoudens die ervan profiteren. Het lijkt erop dat de huidige begunstigden beter scoren op veel objectieve en subjectieve indicatoren”, zo concludeert het *Assessment Report* van oktober 2008.⁶² Via dit programma heeft Nederland samen met andere donoren aan circa zeven miljoen mensen ondersteuning geboden. Het afgelopen seizoen kwam het regen-seizoen laat. Bovendien viel er niet genoeg regen waardoor het aantal hulpbehoevenden in Ethiopië toenam. Toch werd aangetoond dat door het goed functioneren van het vangnet mensen in staat zijn geweest voedseltekorten op te vangen en zich gereed te maken voor het volgende landbouwseizoen.

Nederland verstrekke ook humanitaire hulp aan Ethiopië via de VN voor met name bijvoeding, water en sanitaire voorzieningen, landbouw en gezondheid. Dit bedroeg in 2008 22 miljoen euro.

Ontwikkeling van markketens

Ethiopië kent een grote groep van kleine boeren, die gebaat is bij opbrengstverhogende maatregelen en verbeteren van de toegang tot input- en outputmarkten. Diverse programma's van zowel de ambassade als maatschappelijke organisaties proberen hier verbetering in te brengen.

Via het maatschappelijke kanaal wordt directe ondersteuning gegeven aan *business support* organisaties, boerenorganisaties en -coöperaties. ICCO steunt bijvoorbeeld 150 organisaties (samen goed voor vijftienduizend boeren) bij het verbeteren van de kwaliteit van hun producten. Hierdoor hebben boeren een aanzienlijke inkomensstijging gezien in 2007.⁶³ Door de verbeterde handelskanalen kunnen boeren nu investeren in lucratieve gewassen. Ook is de lokale zaadproductie, als alternatief voor zaadimport van de grond gekomen. In andere sectoren zien we dezelfde benadering: Cordaid ondersteunde twaalfduizend koffieproducenten om de kwaliteit en de kwantiteit van koffie te verbeteren in de regio Oromia in het zuidwesten van het land. Koffie is het belangrijkste exportproduct voor Ethiopië en de levensstandaard van vele kleine producenten hangt direct samen met de prijs die zij krijgen voor hun product. Een ander belangrijk product is honing, dat overal in Ethiopië wordt geproduceerd en waarvoor een grote markt bestaat. De productie blijft echter achter bij de vraag. In de bijensector ondersteunde Cordaid twee lokale bedrijven die op hun beurt vijfduizend bijenhouders hebben geholpen om de kwaliteit en productie van honing te verbeteren. Tegelijkertijd kregen de bijenhouders via deze bedrijven toegang tot een afzetmarkt voor hun verbeterde product. Het vinden van gunstige afzetkanalen krijgt ook veel aandacht van andere maatschappelijke organisaties. Organisaties zoals Solidaridad, Oxfam Novib, Fair Trade, ICCO, en SNV hielpen hun lokale partners hierbij.

Financiële sector

Groei van de productiviteit en kwaliteit van de landbouwproductie is mede te danken aan de beschikbaarheid van kredieten. In Ethiopië werken de leden van MicroNed, Oxfam Novib, Cordaid, ICCO and Rabobank Foundation goed samen. Terrafina (lid van MicroNed) steunt zeven microfinancieringsinstellingen met in totaal 130 duizend klanten.⁶⁶ De organisatie heeft ook speciale mechanismen ontwikkeld om op gemeenschapsniveau kleine kredieten te verschaffen. Verschillende programma's hebben zich gericht op versterking van de microfinancieringsinstellingen zodat die doelmatiger werken en hun producten innoveren. Daardoor zijn de instellingen beter in staat om armere klanten te bedienen. Op de achtergrond speelt het heikele punt op het gebied van wetgeving, namelijk het aan banden leggen van alle organisatievormen buiten de staat om. Hier verzet de donorgemeenschap, inclusief Nederland, zich tegen, omdat juist de private sector (inclusief banken en microfinancieringsinstellingen) cruciaal zijn voor de economische ontwikkeling in een land.

Conclusie

In de periode van 2000 tot en met 2005 is het percentage van de Ethiopische bevolking dat onder de internationale armoedegrens leefde afgenomen van 56 naar 39 procent.⁶⁷ De armoede is echter nog steeds groot. Daarom zijn veel programma's gericht op landbouwontwikkeling en het bieden van sociale vangnetten voor de armen. Het *Productive Safety Net Programme* verlicht de urgente noden van de meest kwetsbare huishoudens. Programma's ter bevordering van productiviteitsverhoging en betere toegang tot markten hebben in een aantal ketens vooruitgang geboekt. Op nationaal niveau ligt de uitdaging vooral in betere afstemming tussen programma's en het uitwerken van een gezamenlijk beleid door overheid en donoren. In 2008 is hieraan vorm gegeven door de overheid samen met de donoren. Nederland is als een van de initiatiefnemers actief betrokken bij dit proces.

⁶² Ambassade Addis Abeba, Ethiopië.

⁶³ Informatie ICCO, 2008.

⁶⁴ Ambassade Addis Abeba, Ethiopië.

⁶⁵ Informatie SNV, 2008.

⁶⁶ Jaarverslag 2007, Terrafina.

⁶⁷ World Bank, 2008.

Inwoners	66.558.000	Geboortecijfer	38 per 1000 inwoners	Groei BBP '90-'03	2.0 % per inwoner/per jaar
Oppervlakte	1.104.300 km2 (26,6 x Nederland)	Sterftecijfer	15 per 1000 inwoners	Uitvoer	Koffie, qat, goud, vee en huiden, oliehoudende zaden
Hoofdstad	Addis Abeba	Zuigelingensterfte	94 per 1000 geboortes	Invoer	Voedsel en vee, aardolie en aardolieproducten, chemica- liën, machines, motorvoer- tuigen, textiel
Religie	Christendom 61% Islam 33% Natuurgodsdiensten 5% (1994)	Levensverwachting	49	CO2 uitstoot	0,1 ton per inwoner (2003)
Etniciteit	Oromo 32% Amharen 30% Tigraway 6% Somali's 6% Gurage 4% Sidama 4% Welaita 2% (1994)	Analfabetisme	58,5 % (>15 jaar)	Energieverbruik	424 kg steenkool equivalent per inwoner (2002)
		Voedselvoorziening	7.776 kJ per inwoner per dag (2003)	Energiebalans	7 % tekort (2002)
		Gezondheidszorg	33.333 inwoners per arts (2002)		
		Inenting	56 % (2003)		
		Werk in landbouw	86,0 %		
		Werk in industrie	2,0 %		
		Werk in diensten	12,0 %		
		Koopkracht (BBP)	€ 711 per inwoner (2003)		

Business Organisations and Access to Markets (BOAM) programma

(Bron: Ambassade Addis Abeba, Ethiopie; SNV)

In het BOAM-programma, dat door de ambassade wordt gefinancierd, is een aantal goede voorbeelden van marktketenontwikkeling te vinden. In het geval van honing zijn nieuwe internationale markten aangeboord, waardoor 18.000 boerenhuishoudens verzekerd zijn van een goede afzet.⁶⁴ SNV ondersteunt de sector bij het proces van export-accreditatie voor de EU dat niet alleen tijdrovend is, maar ook de nodige kosten meebrengt. Na het verkrijgen van de exportvergunning, konden kleine bijenhouders (10.000) gecontracteerd worden door verwerkingsbedrijven voor de exportmarkt, hetgeen in 2008 resulteerde in een export van 300 ton honing naar Europa. Ook steunde SNV boerenorganisaties bij een vergroting van de honingproductie van hun leden (18.000 huishoudens) en het verwerven van een Fair-Trade certificaat.⁶⁵

Ethiopië

Adane Wolde

Wie?

Adane Wolde (45) is boer en begunstigde van het Productive Safety Net Programme. Hij woont 600 kilometer ten noorden van de hoofdstad Addis Abeba.

Wat is het Productive Safety Net Programme?

In de jaren tachtig werd mijn streek getroffen door grote hongersnoden. Sindsdien heb ik mijn hoofd nauwelijks boven water kunnen houden. De oogst is meestal net genoeg voor negen maanden. De overige drie maanden moet ik mijn geiten verkopen om te kunnen eten. Sinds het Productive Safety Net er is krijg ik in de moeilijke maanden voedsel in ruil voor werk. Dan hoef ik mijn geiten niet te verkopen. En het werk dat ik verricht komt alle boeren hier ten goede; we leggen terrassen aan en een bewateringssysteem. Hiermee kunnen wij onze opbrengsten verhogen.

Wat als het Productive Safety Net Programme er niet was geweest?

Dan was mijn situatie uitzichtloos geweest en had ik mijn laatste bezittingen moeten verkopen. Van mijn land kan ik niet leven. Nu kan ik juist werken aan het verbeteren van mijn situatie door mee te werken aan de aanleg van terrassen en dergelijke.

Vindt u dit een goed programma?

Ik vind dit veel beter dan de voedselhulp die wij vroeger kregen. Het was altijd maar afwachten of het kwam en wie er hulp kreeg of niet. Nu weet ik zeker dat ik kan werken en geld kan verdienen.

Welke invloed heeft het programma op uw dagelijks leven?

Het werk levert mij en mijn kinderen eten op, en ik merk ook dat door de aanleg van terrassen en bijbehorende bewatering de bodem verbetert.

Hoe helpt het programma bij het behalen van millenniumdoel 1?

Zeven miljoen mensen hebben een kans om via dit programma uit extreme armoede te komen. En wat de andere doelen betreft: zelf heb ik nooit de kans gehad om naar school te gaan en dat vind ik nog steeds jammer. Daarom wil ik het voor mijn kinderen anders. Mijn zoon Abraham gaat naar school en ik hoop dat hij de kans krijgt iets anders dan boer te worden.

Hoe vindt u het dat het programma (deels) afhankelijk is van geld dat uit het buitenland komt?

Het zou beter zijn als het door Ethiopië zelf betaald zou worden. De overheid draagt ook een deel van de kosten, maar Ethiopië is een arm land, dus veel is het niet.

.....
Tekst: Hans Ariëns en Lonneke van Genugten,
redactie Internationale Samenwerking
Foto: Sven Torfinn

1.4

Conclusies

MDG 1

Voor de wereld als geheel ziet het er naar uit dat het Millennium Ontwikkelingsdoel 1 zal worden gehaald in 2015. Het aantal armen in de wereld neemt duidelijk af. De afgelopen tien jaar is de economische groei, ook in Afrika, substantieel geweest. Ook een groot deel van onze partnerlanden heeft in de afgelopen jaren een positieve economische groei gekend en het percentage arme mensen is afgenomen. In sommige van deze landen is echter het absolute aantal armen en ook het absolute aantal hongerige mensen toegenomen, vooral door de hoge bevolkingsgroei en grote ongelijkheid.

Nederlandse programma's hebben bijgedragen aan het realiseren van economische groei en armoedevermindering door zich te richten op de belemmeringen voor het bedrijfsleven en de toegang van armen tot hulpbronnen en diensten te verbeteren. De in 2008 gestegen voedselprijzen en de financiële crisis dreigen echter roet in het eten te gooien. Het aantal armen en mensen met honger in ontwikkelingslanden neemt recent schrikbarend toe door de nog steeds hoge prijzen voor basisbehoeften, de afnemende internationale handel en achterblijvende buitenlandse investeringen.

Juist in deze tijden is het erg belangrijk dat Nederland zich blijft inzetten voor het versterken van economische ontwikkeling wereldwijd. Daarom is en blijft het thema "groei en verdeling" een belangrijke prioriteit voor ontwikkelingssamenwerking. Onze steun is een kwestie van lange adem. Over twintig tot dertig jaar zullen deze landen mogelijk de vruchten plukken van alle investeringen in de productieve sectoren die nu plaatsvinden.

Wat kunnen we leren van de Nederlandse inzet? De volgende leerpunten zijn te trekken uit de goede en minder goede voorbeelden:

- wet- en regelgeving: in een aantal landen waar Nederland overheidshervormingen heeft ondersteund ter verbetering van het ondernemingsklimaat is nog weinig verbeterd (met uitzondering van landrechten). De zwakke overheids capaciteit en gebrek aan wil tot hervormen zijn hieraan debet.
- financiële diensten: de steun aan microfinancieringsinstellingen heeft een groot bereik en helpt direct achtergestelde groepen te bereiken en armoede te verminderen. Er is echter nog te weinig aandacht voor het midden- en kleinbedrijf, terwijl het MKB cruciaal is voor de economische ontwik-

keling in een land. Daarom wordt ingezet op het vergroten van het aanbod van financiële diensten, onder meer via een speciale faciliteit voor mesofinanciering. Zie ook de beleidsnotitie Financiële sector ontwikkeling in ontwikkelingslanden die op 22 september 2008 naar de Tweede Kamer is gestuurd.⁶⁸

- infrastructuur: de relevantie voor ontwikkeling van investeringen in infrastructuur kan worden vergroot. De opzet van de nieuwe ORIO (Ontwikkelings Relevante Infrastructuur Ontwikkeling)-faciliteit houdt hier rekening mee.
- de ontwikkeling van markketens en de capaciteit van het bedrijfsleven: de ontwikkeling van markketens in combinatie met de ondersteuning van organisaties voor producenten en business support is een gouden greep om zowel bedrijvigheid te stimuleren als een directe manier om grote groepen armen zich uit de armoede te laten werken. De landencases laten zien hoe succesvol deze combinatie is in het verminderen van armoede in achtergestelde rurale gebieden. In de beleidsnotitie Landbouw, rurale bedrijvigheid en voedselzekerheid wordt daarom grote nadruk in het beleid gelegd op de duurzame ketenontwikkeling en ondersteuning van boerenorganisaties.⁶⁹
- begrotingssteun: de bijdrage aan armoedevermindering is weliswaar lastig te meten, maar kan heel groot zijn als het lukt om hiermee de nationale overheid te stimuleren een beter overheidsbeleid te voeren, mede gericht op het bereiken van armen. Daarom blijft begrotingssteun een belangrijk onderdeel van het Nederlandse beleid voor ontwikkelingssamenwerking.

⁶⁸ Notitie Financiële sector ontwikkeling in ontwikkelingslanden, Minister voor Ontwikkelingssamenwerking, TK, 2008-2009, 31 700 V en 31 250, nr.3 (22 september 2008).

⁶⁹ Notitie Landbouw, rurale bedrijvigheid en voedselzekerheid in ontwikkelingslanden, Ministers voor Ontwikkelingssamenwerking en van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, TK, 2007-2008, 31 250, nr. 14 (8 mei 2008).